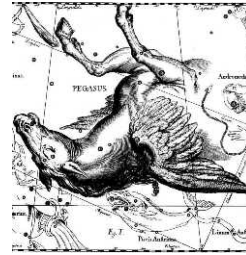

Scientific journal
«ECONOMICS AND FINANCE»

Pegasus
Publishing

Economic security: theory, methodology, practice

Collective monograph

The monograph is included in scientometric database RSCI

Pegasus Publishing

Lisbon, Portugal

2016

Pegasus Publishing, Lisbon, Portugal

Economic security: theory, methodology, practice

Science editor:

Drobyazko S.I.

Ph.D. in Economics, Associate Professor, Professor of RANH

Reviewers:

Maria Dos-Santos,

PhD. in Economics, Associate Professor, Universidade Lusófona Porto (Portugal)

John C. Crotts,

*Ph. D., Professor of Hospitality and Tourism Management at the
College of Charleston (USA)*

Economic security: the theory, methodology, practice: Collective monograph. -
Pegasus Publishing, Lisbon, Portugal, 2016.- 88 p.

ISBN 978-617-7214-23-5

Collective monograph is published as part of crosscutting theme of the research, «Development concept of economic security in a globalized world economy» (number of state registration 0113U007516).

Theoretical and applied principles for the mechanism of sustainable development and management of economic systems formation, based on domestic and foreign specifics have been considered in the collective monograph. Specific character of mechanism of sustainable development of economic systems at the state level, sector, industry and enterprise formation has also been investigated. Mechanism of social and economic enterprises' development has been analyzed.

Collective monograph is intended for politicians, scientists, entrepreneurs, teachers, postgraduate students, students and anyone interested in the issues of formation the mechanism of effective regulation of enterprise economic activity.

ISBN 978-617-7214-23-5

© 2016 Copyright by Pegasus Publishing ®

© 2016 Authors of the articles

© 2016 Drobyazko S.I.

CONTENT

ПРЕОДОЛЕНИЕ СОЦИАЛЬНОГО ОТТОРЖЕНИЯ КАК ОДНО ИЗ НАПРАВЛЕНИЙ ОБЕСПЕЧЕНИЯ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ЛИЧНОСТИ. АКИЛИНА Е. В.	4
ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ЯК МАТЕРІАЛЬНА ОСНОВА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ПОЖЕЖНУ БЕЗПЕКУ. ЖИВКО З.Б., МАРТИН О.М., ЯЦИК М. Р.	17
«ЦИФРОВОЙ ШУМ» В КОМПАНИИ: НОВЫЕ ВЫЗОВЫ ДЛЯ РИСК-МЕНЕДЖМЕНТА. ОДАРЕНКО О.В.	33
ЕВОЛЮЦІЯ ТЕОРЕТИЧНИХ ТА ПРАКТИЧНИХ АСПЕКТІВ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ. ОНОФРІЙЧУК О. П.	42
КОНЦЕПЦІЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА ТА МЕХАНІЗМ ЇЇ ПОЕТАПНОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ. ОРЛИК О.В.	52
МОЛОДЕЖНАЯ ПОЛИТИКА ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА КАК ФАКТОР СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ЛИЧНОСТИ. СТАДНИК Н.Н.	62
АНКЕТА ЕКСПЕРТНОЇ ОЦІНКИ ВСТАНОВЛЕННЯ ВАГОВИХ КОЕФІЦІЕНТІВ ДЛЯ РОЗРАХУНКУ РІВНЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ. ТИМОШЕНКО О.В.	73

ПРЕОДОЛЕНИЕ СОЦИАЛЬНОГО ОТТОРЖЕНИЯ КАК ОДНО ИЗ НАПРАВЛЕНИЙ ОБЕСПЕЧЕНИЯ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ЛИЧНОСТИ

Акилина Е. В.

кандидат экономических наук, доцент
Киевский университет имени Бориса Гринченко

Экономическая безопасность является универсальной категорией, которая отражает экономическую защищенность субъектов социально-экономических отношений на всех уровнях. В истории любой страны можно найти периоды, когда эта проблема обостряется и выходит на первый план. Особую актуальность вопросы экономической безопасности личности приобретают для тех стран, экономика которых находится в кризисном состоянии и трансформируется, это в первую очередь характерно для экономики Украины. Решение проблемы обеспечения экономической безопасности на уровне каждого отдельного гражданина, предприятия и страны в целом должно стать основой для самоопределения украинской нации, базисом для будущего гармоничного развития личности, стабильности экономики государства в геоэкономическом пространстве.

В научной литературе нет однозначного толкования понятия безопасности личности. Вместе с такими категориями как человек, свобода, безопасность личности легче определить из-за ее отсутствия, чем из-за присутствия. Достаточно большой спектр вопросов социально-экономической безопасности личности был рассмотрен в работах А. Барановского, О. Белоруса, И. Бинько, Н. Борецкой, С. Варналия, В. Гееца, А. Колота, В. Мунтияна, Д. Никифорчук, Е. Новиковой, Т. Овчинниковой, С. Пирожкова, В. Савчука, А. Сухорукова, К. Томашковой, А. Чухно и других.

В Докладе ПРООН от 1994 г. (вторая глава «Новые аспекты безопасности человека») предлагалось развить концепцию так называемой широкой трактовки безопасности личности и выделить в ней два взаимосвязанных фактора: «свободу от страха» и «свободу от нужды» [1, с. 24]. Первый из них

заключается в защите человека от всесторонних конфликтов, а второй – от стихийных явлений, голода, болезней. Были также выделены семь элементов безопасности личности: экономическая безопасность; продовольственная безопасность; безопасность для здоровья; экологическая безопасность; личная безопасность; безопасность меньшинств (сохранность культурного своеобразия); политическая безопасность [1, с. 24-25].

Некоторые элементы Постановления Генеральной Ассамблеи ООН от 2012 г. уточняют концепцию безопасности личности. Согласно этому постановлению понятие безопасности личности включает [2, с. 1-2]: право людей на свободу и достоинство, на жизнь свободную от бедности и отчаяния; право на свободу от страха и свободу от нищеты, возможности пользоваться всеми правами и в полной мере развивать свой человеческий потенциал; призыв к людям ориентированным и всеобъемлющий, конкретный, ориентированный ответ на вопрос, как усилить защиту, расширить права, возможности всех людей и всех сообществ (этот элемент подразумевает, что понимание угроз важно для того, чтобы осуществить превентивные меры); признание необходимости мира, развития, прав человека; одинаково рассматривает гражданские, политические, экономические, социальные и культурные права; безопасность личности не заменяет безопасности государства.

Социальное отторжение является относительно новой концепцией, хотя в течение десятилетий она развивалась параллельно с идеями обеспечения социальных прав и повышения благосостояния населения, а впоследствии с идеями формирования социально-экономической безопасности личности. Сегодня концепт «социальное отторжение» или «социальная эксклюзия» не имеет классического научного определения. Однозначного подхода к определению понятия «социальное отторжение» не выработали даже его западные исследователи. ЕС определяет социальное отторжение как процесс, при котором отдельные группы населения или отдельные люди не имеют возможности в полной мере участвовать в общественной жизни вследствие

своей бедности, отсутствия базовых знаний и возможностей или в результате дискриминации.

Становление теории социального отторжения стало попыткой объяснения западноевропейскими учеными проблем бедности и маргинализации. Позже теория социальной эксклюзии охватила более широкую проблематику и рассматривалась как отражение разрыва социальных и символических связей между отдельными лицами и обществом и неспособностью государства к установлению солидарности. Автором такого подхода была Хиллари Сильвер, которая считала, что именно солидарность является ключевой составляющей для понимания процессов социального отторжения и обеспечения вовлечения общества [3, с. 538].

Впоследствии, в середине 1990-х гг., сформировался иной взгляд на социальное отторжение: в отличие от классовой стратификации, которая предусматривает разделение людей на вертикальные слои, эксклюзия отражает горизонтальную дифференциацию на «инсайдеров» и «аутсайдеров». Такой подход стал основой формирования концепции социального вовлечения, которая пришла на смену концепции социальной защиты в ЕС.

Для идентификации проблем бедности и оценки прогресса в борьбе с этим явлением Совет министров ЕС по вопросам трудоустройства, общественной политики, здравоохранения и потребительских дел (EPSCO) разработал показатель, определяющий риск бедности и социального отторжения, «AROPE». Показатель строится на основе статистических обследований ЕС по доходам и условиям жизни и состоит из трех компонентов, полученных на основании данных EU-SILC: относительный компонент: уровень риска бедности / денежной бедности (AROP); «почти» абсолютный компонент: материальные лишения; компонент по отторжению с рынка труда: чрезвычайно низкая интенсивность труда. Следует отметить, что в процессе реализации Стратегии «Европа-2020» вышеупомянутые индикаторы бедности будут пересматриваться и совершенствоваться.

На современном этапе развития социально-экономических отношений социальное отторжение является устойчивым многомерным явлением и для его преодоления недостаточно концентрировать внимание только на одной сфере его проявления – сокращении бедности. Общество не может достичь высокого уровня развития при наличии социально отторгнутых или групп, которые сталкиваются с препятствиями на пути к полноценному участию в экономической, социальной, культурной и политической жизни. Ограничения в этих сферах сужают свободу выбора людей. Преодоление указанных барьеров и укрепление процессов социального вовлечения является необходимым условием расширения реальных возможностей и свобод граждан. Итак, для развития социально-ориентированного общества, социальное вовлечение становится средством обеспечения человеческого развития и безопасности личности. Социальное вовлечение требует комплексных подходов и взаимосогласованных мероприятий в различных сферах, ориентированных на решение проблем социального отторжения по всем трем направлениям одновременно – экономическому, социальному и политическому.

Согласно ПРООН в Украине были подготовлены Национальный Доклад о человеческом развитии «Украина: на пути к социальному вовлечению» и Региональный Доклад «От трансформации – к обществу для всех» [4]. Согласно проведенным исследованиям для измерения степени социального отторжения в Украине использовались 18 отобранных характеристик. Анализ распределения домохозяйств по количеству накопленных признаков социального отторжения позволяет установить границу острого отторжения (на уровне 5-ти признаков) и границы критического отторжения (на уровне 7-ми признаков). В состоянии острого социального отторжения находятся 37,7% домохозяйств Украины. Чрезвычайно высокие риски социального отторжения характерны для многодетных семей и для пенсионеров. Риск критического отторжения очень высокий для семей с детьми (в 2,7 раза выше, чем средний по стране), а также в 2,8 раза выше, чем риски критического отторжения, в семьях без детей. Наличие хотя бы одного безработного лица в домохозяйстве вызывает в 1,7

увеличение риска критического отторжения по сравнению со средним риском. Критическое отторжение наиболее распространено в сельской местности.

Однако необходимо отметить, что целевые государственные статистические исследования уровня социального отчуждения в Украине не проводятся. Не утверждена методология и критерии оценки социального отчуждения, отсутствует какая-либо целенаправленная государственная политика по преодолению этого негативного и общественно опасного явления. С целью проведения собственного анализа указанной проблемы были использованы отдельные данные статистических исследований Государственной службы статистики Украины.

Так, реальный ВВП за 2014 г. по сравнению с предыдущим годом составил 93,5% (I квартал 2015 г. – 82,8%), индекс промышленной продукции составил 89,9%, индексы цен производителей промышленной продукции и потребительских цен – соответственно 131,8 % и 124,9% (в январе - июне 2015 г. соответственно – 123,4% и 140,7%) [5, с.15; 6]. При этом реальные доходы населения уменьшились на 8,4% (в I квартале 2015 г. – на 23,5 %), а реальная заработная плата – на 6,5 % (в январе – июне 2015 г. на 23,9%) [5, с. 12; 6].

Доля населения со среднедушевыми доходами ниже размера прожиточного минимума, в среднем за месяц увеличилась по сравнению с 2013г. на 0,3 п.п. и составила 9%. При этом почти треть лиц, уровень доходов которых ниже прожиточного минимума, – это работающие (всего – 6% всех лиц этой группы), 31% – дети до 18 лет, 14% – неработающие пенсионеры. [5, с. 99]

Уровень относительной бедности остался стабильно высоким и составил в 2014 году 23,9%. Стабильно высокими остаются уровни относительной бедности среди семей с детьми (32,7%), особенно многодетных семей (61,7%), семей с детьми до трех лет (35,7%) и семей с двойной нагрузкой, где есть работающие и неработающие лица (36,6%). Почти вдвое выше уровень бедности семей с детьми (32,7%), чем уровень бедности семей без детей (16,7%). Рождение второго ребенка вызывает стремительный рост уровня

бедности, который увеличивается почти в 1,5 раза и составляет 39,5%. Наиболее уязвимой социально-демографической группой населения являются дети до 18 лет, уровень бедности среди которых составляет 33,4%. Одной из причин такой ситуации является низкий уровень оплаты труда родителей. [5, с. 127,130]

Риски бедности растут с уменьшением размера населенного пункта. Значительна сельская бедность, показатель которой (34,8%) в 1,7 раза превышает уровень бедности в больших городах (20,9%) [5, с.106]. Специфика бедности по условиям жизни заключается в большей весомости инфраструктурных факторов. Поэтому наиболее уязвимо к бедности сельское население, где 45,7% домохозяйств страдает от отсутствия учреждений, оказывающих бытовые услуги, 41,8% – от необеспеченности населенного пункта своевременными услугами скорой медицинской помощи, 28,5% – от отсутствия вблизи жилья медицинской учреждения. Каждое четвертое домохозяйство страдает от отсутствия регулярного транспортного сообщения с населенным пунктом с более развитой инфраструктурой, а более 50% – от невозможности обеспечения элементарных бытовых удобств в доме. Сельские жители оказались в зоне высоких рисков социального отторжения не только вследствие наличия значительных инфраструктурных проблем, но и из-за низкого по сравнению с городскими жителями доступа к современным информационно-коммуникационным системам.

Негативные явления в экономике страны повлияли на основные тенденции на рынке труда. В 2014 г. по сравнению с 2013 г. по методологии Международной организации труда уровень занятости населения снизился с 60,3% до 56,6% (в I квартале 2015 г. – до 56,0 %). А уровень безработицы вырос с 7,3 % до 9,3 % экономически активного населения (в I квартале 2015 г. – до 9,6 %) [5, с.82; 6].

Как показывает анализ безработицы населения по возрастным группам, ситуация безработицы остро стоит перед молодежью, которая по сравнению с другими возрастными группами, является наименее конкурентоспособной на

рынке труда. Проблемы, которые сопровождают молодежь, углубились потому, что с переходом к рыночной системе экономики снизился уровень социальной защиты этой возрастной группы. Острой остается проблема дипломированной молодежи, которая пытается устроиться на работу. Значительная часть выпускников вузов, в течение одного двух лет, не может устроиться на работу по специальности. Причинами такой ситуации можно назвать дисбаланс на рынке труда, отсутствие механизма взаимодействия систем профессионального и высшего образования с системой труда, недостатки при формировании государственного заказа.

Особое беспокойство вызывает состояние соблюдения трудового законодательства работодателями – руководителями предприятий негосударственной формы собственности, которые заставляют работать наемных лиц по 12-16 часов в сутки, выплачивая при этом мизерную заработную плату, часто в размере, намного ниже установленной законом минимальной заработной платы, либо не выплачивают совсем. Работа работников без заключения предусмотренных законодательством трудовых договоров означает, что нет никаких гарантий относительно размера зарплаты, безопасности труда, защиты от незаконного увольнения. Однако люди из-за бедности, материальных затруднений, правовой неосведомленности соглашались на такую, практически нелегальную работу в строительстве, торговле, сфере обслуживания, сельском хозяйстве и других отраслях. При отсутствии трудового договора государство не может эффективно проконтролировать соблюдение трудового законодательства, а работники лишены прав на социальную защиту и пенсионное обеспечение.

В Украине существует нелегальный детский труд в тяжелых условиях с нарушением норм трудового законодательства. Согласно результатам МОТ наихудшие формы детского труда в Украине распространены в сельском хозяйстве, уличной торговле, на неофициальных угольных шахтах, в барах и ночных клубах, секс-индустрии и в других нелегальных видах деятельности.

Надо отметить декларативность провозглашенного конституционного права граждан на жилье, поскольку до сих пор государством не создан эффективный механизм обеспечения жильем, в первую очередь социально незащищенных слоев населения. Отсутствует единая государственная стратегия и система действенного контроля над выполнением государственных программ по обеспечению жильем отдельных слоев населения, в частности военнослужащих, уволенных в запас или отставку, лиц рядового и начальствующего состава правоохранительных органов, пострадавших вследствие Чернобыльской катастрофы, депортированных и т.д. – тех, кому действующим законодательством предоставлены соответствующие льготы. Общее количество таких категорий – 163 333 семей. Из них улучшили свои жилищные условия в 2014 году только 858 семей [5, с. 144]. Особые запросы относительно жилья есть у людей с ограниченными возможностями. Политика вывода этих лиц из лечебных учреждений и переход людей с ограниченными возможностями к жизни в обществе во все большей степени требует предоставления доступного и безопасного жилья по приемлемым ценам.

Ненадлежащие жилищные условия минимизируют возможности пользования правами на образование и здравоохранение. Это может привести к замкнутому кругу лишений и бедствий, закрепляя тем самым эксклюзивность личности в социальной сфере. По результатам самооценки населением Украины состояния здоровья и уровня доступности отдельных видов медицинской помощи в 2014 году, выявлено что эта ситуация в значительной степени зависит от финансовых возможностей домохозяйств. Доля лиц, которые воспользовались услугами частного стоматолога или обратились за медицинской помощью в платное медицинское учреждение или частного врача (кроме стоматолога), составляла от 6% до 0,7% от числа обратившихся за медицинской помощью в группе наименее обеспеченных по уровню среднедушевых эквивалентных общих доходов домохозяйств [6]. Почти во всех (98,1%) домохозяйствах кто-нибудь из членов в течение последних 12 месяцев нуждался в медицинской помощи, приобретении лекарств и медицинских

принадлежностей. В том числе 20,6% домохозяйств сообщило о случаях невозможности удовлетворить такие потребности, а в первый децильной группе – 25,4% [6]. Основной причиной недоступности отдельных видов медицинской помощи подавляющее большинство домохозяйств, как и в опросе 2013 года, указало слишком высокую стоимость лекарств, медицинских товаров, услуг здравоохранения.

Наряду с этим, специфической особенностью Украины является сверхвысокие риски отчуждения из общественной жизни для людей с инвалидностью, в значительной степени из-за неприспособленности инфраструктуры к их социальным потребностям. Еще более уязвимой категорией являются дети с инвалидностью. Уровень охвата реабилитационными услугами детей-инвалидов, по данным 2013, составил лишь 8% от общей численности контингента. Только 6% интегрированы в дошкольных и общеобразовательных учебных заведениях, то есть имеют возможность получить качественное образование [6].

В связи с ситуацией на востоке страны и массовым перемещением населения из Донецкой и Луганской областей в другие регионы страны наблюдаются новые проявления и риски бедности, связанные с потерей имущества / жилья и работы, определенного социального статуса. Указанные события имеют следствием возникновение феномена новой, «внезапной бедности» [7].

Оценив состояние социального отторжения населения Украины, сформулируем критические последствия этого явления для социально-экономической безопасности личности и безопасности страны в целом:

1. Население, находящееся на грани или за чертой бедности, выпадает из цивилизационного контекста. Этим людям недоступна жизненно необходимая информация, нормальное образование; им недоступна социализация, поскольку они не могут входить в дееспособные и перспективные социальные системы. Эти люди фактически оказываются выброшенными с социальной жизни общества.

2. Происходит коренное изменение системы мотивации. Если перед человеком встал и никак не исчезает вопрос, где и как раздобыть кусок хлеба, и не существует цивилизованного решения этого вопроса, то такой человек меняется в моральных, этических, ценностных системах координат разительно и неотвратно.

3. Особо опасно, следствие – то, что массовая люмпенизация значительной части населения знаменует неизбежную гибель демократии в Украине. Демократии как таковой. Потому что демократия – это способ политического устройства экономически независимых и политически свободных людей. А не голодных крепостных, которым достаточно раздать перед выборами 10 (50, 100 ...) гривен, или по килограмму гречки, чтобы обеспечить «нужный результат».

4. Нине значительная часть населения, недовольная эффективностью и качеством современных демократических институтов и политических процессов, считает себя отторгнутой от политической жизни. Политическая практика и существующие политические институты недостаточно мотивируют рядового украинца участвовать в политических процессах, что приводит к отторжению граждан от принятия социально значимых решений.

Низкий уровень доходов, зависимость от государственной помощи и патерналистские взгляды на государство являются теми факторами, которые ограничивают политическое вовлечение людей старшего возраста. Именно это иногда приводит к их склонности к «экономическому» голосованию, прежде всего, на выборах в местные органы власти.

Апатия и недоверие к политическим процессам отстраняет молодежь от участия в политической жизни. Социальная неустроенность значительной части молодых людей делает их удобным объектом популистской демагогии и различных манипуляций. Следует учитывать, что именно участие в политических, прежде всего протестных, акциях является одной из наиболее приемлемых и доступных для молодого поколения (наряду с участием в выборах) форм гражданской активности и донесения своей позиции до власти и

общества, а также одним из источников заработка. Следовательно, исполнителями и участниками экстремистских действий часто становятся молодые люди в возрасте от 18 до 30 лет, а иногда и моложе, что подтверждается резонансными событиями последних лет.

Устаревшие стереотипы в сочетании со слабой государственной поддержкой гендерного баланса препятствуют привлечению к политической жизни женщин. Практическое отстранение женщин от принятия решений на высшем политическом уровне не согласуется с их достаточно высокими уровнями образования и занятости. Традиционные взгляды и ограниченные возможности политического вовлечения, вне голосования, являются препятствиями для сельского населения. Политическому вовлечению отдельных маргинальных групп населения, таких как бездомные, нелегальные мигранты, бывшие заключенные и т.п., препятствует наличие глубоких общественных стереотипов и ограниченность механизмов вовлечения их в общественную жизнь.

Социальное отторжение может коснуться каждого члена общества. Оно не является статичным явлением. Для каждого человека существует риск оказаться вне общества. Уязвимые группы населения действительно в значительной степени представлены среди тех, кто считается отторгнутыми; но не все лица в этих группах есть отторгнутыми, при этом не все отторгнутые лица принадлежат к таким группам.

Исследование процессов социального отторжения позволило констатировать, что современными условиями существования человека в Украине является неопределенность, сложность жизнедеятельности в психологическом, экономическом, финансовом, правовом, политическом и других планах. В государстве отсутствует основа формирования личности и поддержания нормативного порядка в обществе, что в свою очередь способствует распространению таких негативных явлений как деградация личности, преступность, коррупция.

Политика вовлечения отторгнутых слоев населения к общественной жизни должна предусматривать:

- меры для ускорения экономических и политических реформ, целью которых является комплексное оздоровление социально-экономической ситуации, обеспечения устойчивого экономического роста, обеспечение всем слоям населения доступа к базовым социальным услугам, экономическим ресурсам и т.п.;

- точечные мероприятия, ориентированные на преодоление барьеров вовлечения отдельных слоев населения в общественную жизнь.

Принципиальной задачей, от успешности выполнения которой будет зависеть успех политики вовлечения, является повышение уровня доверия населения ко всем политическим институтам. Именно это является краеугольным камнем формирования всей системы социального вовлечения.

Политика социального вовлечения является приоритетом ведущих европейских стран и должна приобрести приоритетное значение в Украине. Она должна быть направлена на решение проблем дискриминации и ограниченного доступа к источникам повышения благосостояния и к основным механизмам интеграции в условиях постиндустриального общества. Выработка и реализация социальной политики в Украине, направленной на социальное вовлечение, должны осуществляться с учетом существующей в странах ЕС практики. Необходимо формирование собственной теоретической базы по этой проблематике и выработка соответствующего практического инструментария реализации процесса социального вовлечения.

Учитывая вышеизложенное, социальное вовлечение можно определить как желаемую ситуацию, при которой все члены общества имеют достаточные возможности и ресурсы для полноправного и полноценного участия во всех сферах общественной жизни, а по уровню обеспечения социально-экономической безопасности личности они находятся в рамках, которые считаются нормальными для определенного общества.

Литература:

1. United Nations Development Programme (UNDP). Human Development Report 1994. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://hdr.undp.org/sites/default/files/reports/255/hdr_1994_en_complete_nostats.pdf
2. Resolution adopted by the General Assembly. Sixty-sixth session. 25 October 2012. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.un.org/humansecurity/sites/www.un.org.humansecurity/files/hsu%20documents/GA%20Resolutions.pdf>
3. Silver H. Social Exclusion and Social Solidarity: Three Paradigms / Hilary Silver // International Labour Review. – 1994. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.socialinclusion.org.np/userfiles/file/Social_Exclusion_and_Solidarity_by_Hillary_SILVER.pdf
4. ООН в Україні [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.un.org.ua/ua/information-centre/news/1346>
5. Соціальні індикатори рівня життя населення: [Стат. зб.] / відп. за вип. О. О. Кармазіна. – К. : Государственная Державна служба статистики статистики України, 2015. – 204 с.
6. Сайт Державної служби статистики України. – Режим доступа: <http://www.ukrstat.gov.ua>
7. Стадник М.М. Проблеми толерантності до внутрішньо переміщених осіб в Україні. / М.М. Стадник // Міжнародна науково-теоретична конференція «Толерантність як соціогуманітарна проблема сучасності», 1-2 жовтня 2015 року: Матеріали доповідей та виступів. – Житомир: Вид. Євенок О.О., 2015. – 240 с. – С.212-216.

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ЯК МАТЕРІАЛЬНА ОСНОВА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ПОЖЕЖНУ БЕЗПЕКУ

Живко З.Б.

доктор економічних наук, професор

Львівський державний університет внутрішніх справ

Мартин О.М.

кандидат економічних наук, доцент

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

Яцик М. Р.

Львівський державний університет внутрішніх справ

Необхідність забезпечення безпеки є вихідною соціальною потребою суспільства в цілому і людини зокрема, будь-які природні чи соціальні явища людина розглядає через призму можливої загрози і можливості забезпечення власної безпеки. Безпека є своєрідною характеристикою і необхідною передумовою життєдіяльності, прогресивного розвитку й нормального функціонування об'єктів реального світу. Безпека є функцією суспільства, людини, держави з виявлення, попередження та усунення небезпек та загроз, здатних знищити їх чи позбавити фундаментальних матеріальних і духовних цінностей або ж унеможливити їхній стабільний розвиток. «Створити і реалізувати в сучасних умовах ефективну стратегію безпеки, що забезпечує захист суспільства від різноманітних загроз, без глибокої наукової розробки фундаментальних проблем організації розвитку людського суспільства, вивчення природи його інтересів і суперечностей, механізмів їх розв'язання, раціонального комплексного використання ресурсів практично неможливо» [6, с.55-56].

В сучасних умовах поступальний розвиток держави, її могутність, рівень життя, а отже – національна безпека, визначається, насамперед станом розвитку національної економіки. «Національна безпека, – зауважує Д.П Доманчук, – є здатністю суспільства своєчасно розпізнати й оцінити всі класи загроз і вжити необхідних заходів до оптимального їх зниження або віддзеркалення з урахуванням поточних можливостей країни і довготривалих інтересів її

розвитку, а також співпраці в цих цілях з іншими країнами і народами» [4, с.208].

Економічна безпека створює можливість і готовність економіки забезпечити достатні умови життя і розвитку особи, соціально-економічну і військово-політичну стабільність суспільства і держави, протистояти впливу внутрішніх і зовнішніх загроз. Лише надійна й ефективна система забезпечення економічної безпеки є необхідною умовою для стабільного та стійкого соціально-економічного розвитку держави й захисту її незалежності.

Оскільки життя держави і суспільства розгортається в часі й просторі в різних сферах, національна безпека є складною структурованою системою і багатоплановим явищем, що має політичні, воєнні, економічні, соціальні, екологічні та інші характеристики. Тому структурними елементами національної безпеки, на наш погляд, є економічна безпека, екологічна безпека, інформаційна безпека, політична безпека, військова безпека, духовно-моральна безпека, пожежна безпека та техногенна безпека. Зауважимо, що як у вітчизняних, так і зарубіжних публікаціях виділяється до 15 структурних елементів національної безпеки, проте «надмірне дороблення національної безпеки на дрібні різновидності значно ускладнює її сприйняття як єдиного цілого, утруднює групування і систематизацію умов і факторів нейтралізації небезпек, загроз і сучасних викликів національним інтересам, протидію їм в різних сферах суспільного життя» [18, с. 43]. Тому в науковій літературі раціональною є думка, що теоретично і практично доцільно обмежити виділення основних видів національної безпеки, які формують системний підхід до забезпечення національної безпеки [20, с. 116].

В сучасних умовах поступальний розвиток держави, її могутність, рівень життя, а отже – національна безпека, визначається, насамперед станом розвитку національної економіки. Економічна безпека створює можливість і готовність економіки забезпечити достатні умови життя і розвитку особи, соціально-економічну і військово-політичну стабільність суспільства і держави, протистояти впливу внутрішніх і зовнішніх загроз. Лише надійна й ефективна

система забезпечення економічної безпеки є необхідною умовою для стабільного та стійкого соціально-економічного розвитку держави й захисту її незалежності. З цього приводу, російський науковець В. Сенчагов наголошує на тому, що «поняття національної безпеки буде порожнім словом без оцінки життєздатності економіки, її міцності при можливих внутрішніх і зовнішніх загрозах», оскільки вона являє собою одну із життєво важливих сторін діяльності суспільства, держави та особи [19, с. 97]. Очевидно, вивчаючи ті чи інші сторони національної безпеки, неможливо не взяти до уваги її економічні аспекти.

Доцільно зауважити, що на такий важливий аспект економічної безпеки по відношенню до національної безпеки як у вітчизняній, так і у зарубіжній економічній літературі звертається увага. Зокрема, А.В. Степаненко наголошує, що економічна безпека є одним із базисних напрямів державної політики гарантування національної безпеки [24, с.79]. Економічна безпека, на думку О.О. Беляєва, М.І. Дибби, В.І. Кириленка, є не тільки центральним структурним компонентом у системі національної безпеки, але й однією з ключових характеристик економічної сфери держави [22, с. 156].

Економічна безпека – це такий стан економічного механізму, якому відповідає певний стан економічної системи та держави, що забезпечує зовнішню незалежність, внутрішню стабільність та динамічний розвиток економіки, захист економічних і життєвих інтересів країни та соціальний захист громадян. В результаті формується достатній економічний і оборонний потенціал, висока конкурентоздатність національної економіки у світовому економічному просторі, здатність протистояти і протидіяти дестабілізуючим чинникам, що зумовлює підвищення рівня та якості життя населення країни [9, с. 72].

У економічній літературі зустрічаються точки зору, що економічна безпека є одним із визначальних складових елементів системи національної безпеки [21, с. 86], головною складовою національної безпеки [2], вирішальною умовою дотримання і реалізації національних інтересів [13, с. 38];

матеріальною основою національної безпеки [1, с. 5]; матеріальною основою як національної безпеки в цілому, так практично і всіх її складових (продовольчої, енергетичної, науково-технічної, демографічної, екологічної та ін.) [3, с.46], найважливішою якісною характеристикою економічної системи, основою життєдіяльності суспільства, його соціально-політичної та національно-етнічної стійкості [17, с.2]. «Не принижуючи важливості рішення проблеми безпеки у всіх областях і сферах діяльності, – стверджує російський економіст Б.І. Прокопов, – необхідно підкреслити базисну роль економіки, тому що виробництво, обмін, розподіл і споживання матеріальних благ первинні для кожної з них, визначають життєдіяльність і життєздатність суспільства» [16].

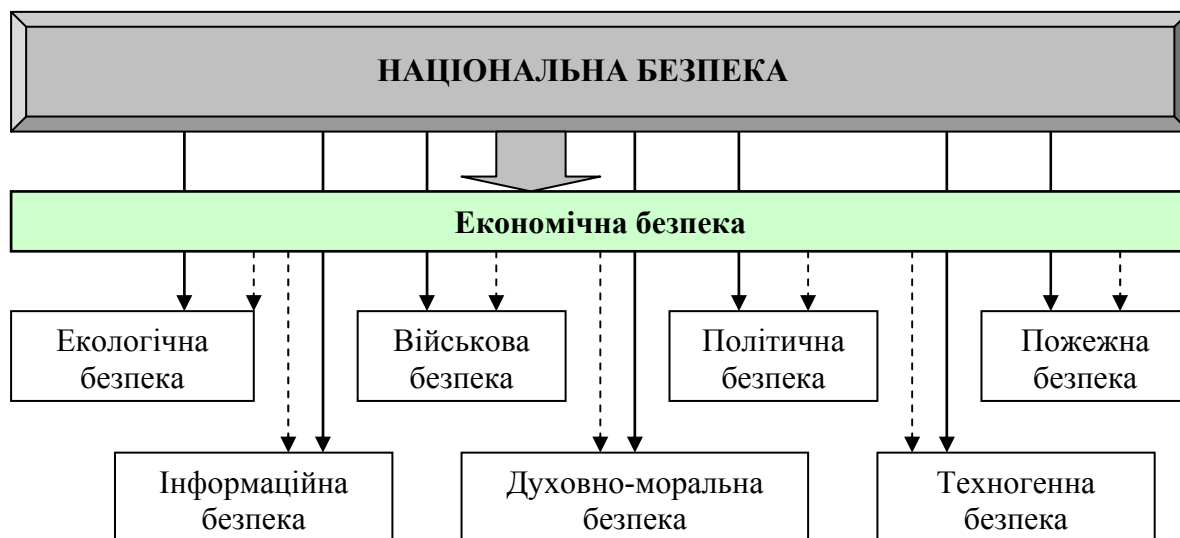
У вітчизняній літературі зустрічаються також точки зору, коли терміни «національна безпека» і «економічна безпека держави» визнаються як є ідентичні. Так, стверджує В.О. Ткач, наголошуючи, що «національна безпека – це результат реалізації стратегії економічно безпечного розвитку держави» [25, с. 230]. Ідентичність цих понять автор пояснює тим, що, «по-перше, базисом національної економічної безпеки є стала та розвинена економіка; по-друге, тільки рівень економічної безпеки держави свідчить про ступінь її економічної самостійності й незалежності; по-третє, національна економіка не може вважатися діючою в умовах спаду виробництва, відсутності економічного зростання в окремих галузях, банкрутства підприємств тощо, а все перелічене є сферою економічної безпеки» [25, с. 230].

Висловлені точки зору, на наш погляд, обумовлені специфікою економічної безпеки, яка полягає у вирішенні завдань забезпечення задоволення матеріальних потреб суспільно-економічної системи.

Відповідно економічна безпека, виступаючи фундаментом та економічною основою національної безпеки, є визначальною складовою в структурі національної безпеки (рис. 1).

Особливе місце економічної безпеки в системі національної безпеки пояснюється тим, що, по-перше, при вирішенні проблем в усіх сферах діяльності підкреслюється базисна роль економіки, тому що виробництво,

розподіл і споживання матеріальних благ первинні для кожної з них і визначають життєдіяльність та життєздатність суспільства, а по-друге, наслідки загроз безпеці в будь-яких сферах можуть бути оцінені з економічного погляду, тобто йдеться про кількісний підрахунок збитків, на основі чого визначається система пріоритетів [8].

Рис. 1. Структура національної безпеки

В цьому контексті пожежі є реальними загрозами як пожежній, так і національній безпеці, їх наслідки характеризуються як економічними, так і соціальними аспектами.

Пожежна безпека як важлива складова національної безпеки характеризує стан захищеності людини, суспільства, національного багатства та довкілля від пожеж, що, по-перше, відображає здатність протистояти дестабілізуючій дії різноманітних чинників, що створюють реальну загрозу виникнення пожеж, а по-друге, гарантується механізмом забезпечення пожежної безпеки як об'єктивною потребою запобігання реальній та потенційній загрози пожеж, зниження ймовірності їх виникнення та мінімізації втрат і збитків від реальних пожеж. Інакшими словами, пожежна безпека у суспільстві відображає таке реальне становище, за якого на об'єкт пожежної безпеки (людину, суспільство, національне багатство, довкілля) не можуть впливати чинники загрози пожежі з причин їх відсутності [10]. Відповідно до Кодексу цивільного захисту України,

який прийнято Верховною Радою України 2 жовтня 2012 року, пожежна безпека – це відсутність неприпустимого ризику виникнення та розвитку пожежі, пов'язаної з нею можливості завдання шкоди живим істотам, матеріальним цінностям і довкіллю [7].

Необхідність виокремлення пожежної безпеки як окремої складової національної безпеки знаходить підтвердження в тому, що «пожежі як загрози є самостійними складовими значної частини можливих небезпек. Пожежі супроводжують терористичні акти, вибухи, дорожньо-транспортні пригоди, аварії на транспорті, виробничі процеси, природні небезпеки, протиправну діяльність людини тощо [12, с. 120]. І хоча ця точка зору підтримується низкою науковців [11; 14], це положення не відображене в Законі України «Про основи національної безпеки України» [15].

Статистика пожеж в Україні свідчить, що пожежна небезпека у суспільстві стала загальнодержавною проблемою. В результаті пожеж в Україні в середньому за 2000-2014 роки щороку відбувалося 56552 пожежі, прямі матеріальні збитки від яких склали 444032 тис. грн. Унаслідок пожеж в середньому щороку гинуло 3380 осіб, 1709 осіб отримували травми. За цей період в Україні в середньому щоденно виникало 155 пожеж, кожною пожежею наносились прямі збитки на суму 7,8 тис. грн. Кожного дня внаслідок пожеж в середньому гинуло 9 і отримувало травми 5 осіб. В Україні у 2014 році кількість пожеж у порівнянні з 1985 роком зростала у 4,6 раза, а у порівнянні з 1995 роком – у 1,4 рази [23].

За останні десятиріччя в більшості країн світу кількість пожеж також зростає, збільшуються економічні, соціальні і екологічні втрати від них. На початку XXI століття у світі щороку реєструється 6,5-7,5 млн. пожеж, в результаті яких гине біля 100 тис. людей, травми отримують майже 1 млн. людей. Втрати від пожеж в найбільш розвинутих 25 країнах світу щороку становлять приблизно 1% ВВП кожної країни [5, с. 6].

Пожежна безпека включає в себе комплекс заходів, які спрямовані на захист всіх ланок і суб'єктів господарювання економічної системи, починаючи

від громадянина, підприємств і закінчуючи державою. У процесі дослідження стану пожежної безпеки необхідно враховувати ієрархічну декомпозицію, яка обґрунтовує взаємозалежність окремих її рівнів. В основу формування ієрархії рівнів пожежної безпеки покладено ступінь ідентичності та протилежності інтересів на кожному рівні і необхідність механізмів їх вирішення найбільш прийнятним шляхом. Тому пожежна безпека країни повинна розглядатися на таких рівнях: мегарівень (міжнародна пожежна безпека); макрорівень (національна пожежна безпека); мезорівень (регіональна пожежна безпека); мікрорівень (пожежна безпека підприємства); нанорівень (безпека особи).

Сьогодні особливого значення набуває питання пожежної безпеки особи, що означає: пожежна безпека у суспільстві та її забезпечення все більше соціалізується.

На мікрорівні пожежна безпека є гарантією подальшого економічного розвитку, оскільки пожежа може зумовити часткову або повну зупинку підприємства.

На макрорівні пожежна безпека є одним із вимірів національної безпеки і важливою її складовою.

На наш погляд, повнота всього комплексу питань забезпечення пожежної безпеки на макрорівні вимагає конкретизації термінології – в даному випадку доцільно і коректно використовувати категорію «національна пожежна безпека», а не категорію «пожежна безпека держави», оскільки саме національна пожежна безпека є складовою загального поняття «національна безпека». Така точка зору є очевидною, оскільки категорія «національна пожежна безпека» є більш загальною і значно ширшою від категорії «пожежна безпека держави».

При визначенні та оцінці стану пожежної безпеки необхідно враховувати широкий спектр чинників, які обумовлюють пожежну небезпеку. На наш погляд, існують різноманітні чинники, які створюють небезпеку життєво важливим інтересам особистості, суспільства, державі, ускладнюють реалізацію національних інтересів щодо створення системи безпеки, обумовлюють

виникнення пожежної небезпеки, а відповідно – посилюють необхідність забезпечення пожежної безпеки. До таких чинників ми відносимо економічні, політико-правові, науково-технологічні, соціальні, культурні, демографічні, екологічні і природні чинники. Зокрема, важливість урахування економічного чинника і його вплив на стан пожежної безпеки в країні пояснюється зношеністю основних виробничих та невиробничих фондів, недостатнім рівнем інвестицій, особливо у інноваційні технології, несприятливим інвестиційним кліматом, наявністю великого обсягу тіньової економіки.

Таблиця 1

Динаміка основних статистичних показників стану з пожежами в Україні, 2000-2014 рр.*

Роки	Пожежі, од.	Прямі збитки, тис. грн	Кількість загиблих унаслідок пожежі, осіб	Кількість травмованих під час пожежі, осіб
2000	58156	58016	3199	1528
2001	57925	77832	3523	1824
2002	59679	88956	3798	1766
2003	61286	89546	3914	1849
2004	47698	90493	3784	1828
2005	49944	130383	4187	1895
2006	48084	201930	4031	1900
2007	50583	479362	4001	1867
2008	46476	431956	3876	1775
2009	44015	483098	3209	1634
2010	62207	665396	2819	1537
2011	60790	802846	2869	1525
2012	71443	860070	2751	1682
2013	61114	710863	2494	1584
2014	68879	1489741	2246	1450

*Джерело: <http://www.mns.gov.ua>

Крім цього варто наголосити, що для вищеперерахованих чинників притаманний *синергізм та системний характер дії*. Це обумовлює особливу актуальність забезпечення пожежної безпеки в державі, зростання ролі держави в системі національної безпеки в цілому, посилення державного регулювання соціально-економічним розвитком України, збільшення фінансування з метою запобігання та зменшення ризиків виникнення пожеж, а відповідно гарантування економічної безпеки, забезпечення сталого розвитку

національної економічної системи та підвищення конкурентоспроможності економіки країни.

Щоб показати взаємозв'язок між економічною та пожежною безпекою, використаємо коефіцієнти парної кореляції для виявлення лінійного взаємозв'язку між двома показниками.

Стан з пожежами за 2000-2014 рр. в Україні охарактеризуємо показниками: кількість пожеж, прямі збитки від них, кількість травмованих під час пожеж та загиблих унаслідок пожеж (табл. 1).

Для оцінки економічної безпеки використаємо показники, які визначають критичні значення функціонування економічної системи України: ВВП (у фактичних цінах), ВВП в розрахунку на особу, середньомісячна номінальна заробітна плата, інвестиції в основний капітал (у фактичних цінах) (табл. 2).

Таблиця 2

Динаміка основних макроекономічних показників в Україні, 2000-2014 рр.*

Роки	ВВП (у фактичних цінах), млн. грн.	ВВП в розрахунку на одну особу, грн.	Середньомісячна номінальна заробітна плата, грн.	Індекси споживчих цін, відсотків	Інвестиції в основний капітал (у фактичних цінах), млн. грн.
2000	170070	3436	230	125,8	23656
2001	204190	4195	311	106,1	32686
2002	225810	4685	376	99,4	37178
2003	267344	5591	462	108,2	51011
2004	345113	7273	590	112,3	75714
2005	441452	9372	806	113,5	93096
2006	544153	11630	1041	109,1	125254
2007	720731	15496	1351	112,8	188486
2008	948056	20495	1806	125,2	233081
2009	913345	19832	1906	115,9	151777
2010	1120585	24429	2239	109,4	189061
2011	1349178	29519	2633	108,0	259932
2012	1459096	32002	3026	100,6	293692
2013	1454931	32028	3265	99,7	267728
2014	15666728	36495	2617	103,0	278846

*Джерело: <http://www.ukrstat.gov.ua>

Кореляційний аналіз дозволяє виявити закономірності між економічними факторами та динамікою основних статистичних показників стану з пожежами в Україні. Коефіцієнти парної кореляції наведені в таблиці 3.

Коефіцієнти парної кореляції

Пара показників		Коефіцієнт кореляції
ВВП (у фактичних цінах), млн. грн.	Пожежі, од.	0,44
	Прямі збитки, тис. грн	0,79
	Кількість загиблих унаслідок пожежі, осіб	-0,57
	Кількість травмованих під час пожежі, осіб	-0,52
ВВП в розрахунку на одну особу, грн.	Пожежі, од.	0,46
	Прямі збитки, тис. грн.	0,94
	Кількість загиблих унаслідок пожежі, осіб	-0,78
	Кількість травмованих під час пожежі, осіб	-0,70
Середньомісячна номінальна заробітна плата, грн.	Пожежі, од.	0,42
	Прямі збитки, тис. грн.	0,85
	Кількість загиблих унаслідок пожежі, осіб	-0,75
	Кількість травмованих під час пожежі, осіб	-0,59
Індекси споживчих цін, відсотків	Пожежі, од.	-0,62
	Прямі збитки, тис. грн	-0,36
	Кількість загиблих унаслідок пожежі, осіб	0,38
	Кількість травмованих під час пожежі, осіб	0,008
Інвестиції в основний капітал(у фактичних цінах), млн. грн.	Пожежі, од.	0,23
	Прямі збитки, тис. грн	0,98
	Кількість загиблих унаслідок пожежі, осіб	-0,56
	Кількість травмованих під час пожежі, осіб	-0,38

Аналіз отриманих коефіцієнтів парної кореляції свідчить про те, що за останні п'ятнадцять років в Україні економічне зростання (зростання ВВП, а також ВВП у розрахунку на одну особу), підвищення рівня життя, зниження інфляції та зростання інвестицій в основний капітал позитивно не впливають на стан пожежної безпеки, не зменшується кількість пожеж і прямі матеріальні збитки від них.

Показник кількості пожеж практично не корелює з індексом споживчих цін, з іншими макроекономічними показниками кореляція є дуже слабкою (коефіцієнти кореляції є статистично незначущі). Це можна пояснити тим, що, по-перше, кількість пожеж відображає реальну ситуацію із пожежами в країні, а макроекономічні показники враховують дані офіційної економіки і не враховують обсяги тіньової економіки, по-друге, кількість пожеж агрегують у собі пожежі на різних об'єктах, які характеризуються різною динамікою та різними причинами виникнення. Так, щорічно в Україні більше $\frac{3}{4}$ усіх пожеж

виникає в будівлях та спорудах житлового сектору. У 2014 році у порівнянні з 2008 роком у цьому секторі кількість пожеж зросла на 34,4%. За цей період кількість пожеж у спорудах виробничого призначення зросла у 1,2 рази, у торгівельних спорудах – у 1,3 рази, у соціально-культурних та громадських спорудах – у 1,5 рази. У 2014 році основними причинами виникнення пожеж були: необережне поводження з вогнем (62,3% від загальної кількості пожеж), порушення правил пожежної безпеки при влаштуванні та експлуатації електроустановок (18,4% від загальної кількості пожеж) та порушення правил пожежної безпеки при влаштуванні та експлуатації печей, теплогенеруючих печей та установок (7,1% від загальної кількості пожеж) [23].

В Україні протягом аналізованого періоду спостерігається негативна закономірність – зростання економічного розвитку, рівня життя і обсягу інвестицій супроводжується зростанням прямих матеріальних збитків від пожеж. Таку ситуацію, на наш погляд, можна пояснити, по-перше, тим, що наявний основний капітал в національній економіці є фізично зношеним, що підвищує ризик виникнення пожеж, по-друге, обсяги інвестицій є недостатніми і не відповідають потребам економіки, по-третє, інвестиції не завжди спрямовуються у найновіші технології, по-четверте, в процесі будівництва, так і при оздобленні приміщень (на виробництві і в побуті) використовується велика кількість матеріалів, які не відповідають нормам пожежної безпеки (легкозаймисті і горючі матеріали), зростає їх концентрація на одиницю площі; по-п'яте, на виробництві і в побуті кількісно збільшується використання нових електроприладів і обладнання; по-шосте, на об'єктах господарювання виділяється недостатньо коштів на пожежно-профілактичні заходи, недостатньо захищені будівлі та споруд системами автоматичного протипожежного захисту; по-сьоме, порушуються і не виконуються правила пожежної безпеки.

Кореляційний аналіз між основними макроекономічними показниками і кількістю загиблих та травмованих людей в результаті пожеж дозволив сформулювати об'єктивну і реальну залежність: між зміною рівня життя і рівня

національного виробництва і зміною цих соціальних показників пожежної небезпеки спостерігається обернена залежність. Про це свідчать від'ємні показники парної кореляції. Проте індекс споживчих цін не корелює з кількістю загиблих та травмованих людей в результаті пожеж, коефіцієнти не є статистично значущими.

Отже, в результаті проведеного дослідження виявлено такі закономірності:

1) зміна прямих збитків від пожеж є в прямій залежності від ВВП, ВВП в розрахунку на одну особу, заробітної плати та інвестицій в основний капітал;

2) кількість загиблих та травмованих людей в результаті пожеж обернено залежна від обсягу ВВП, ВВП в розрахунку на особу та середньомісячної заробітної плати.

Проведене нами дослідження свідчить про наявний взаємозв'язок між економічною та пожежною безпекою у суспільстві. Серед різноманітних чинників, які обумовлюють ризик виникнення пожеж в першу чергу необхідно акцентувати увагу на економічних чинниках. Відповідно загрози національним інтересам і національній безпеці України в економічній сфері, які сформульовані в Законі України «Про основи національної безпеки України» [15] є, на наш погляд, основними загрозами у сфері пожежної безпеки. На наш погляд, найбільш вагомими загрозами, що обумовлюють ризик виникнення пожеж через призму економічної безпеки є: ослаблення системи державного регулювання і контролю у сфері економіки; нестабільність у правовому регулюванні відносин у сфері економіки, в тому числі фінансової політики держави, зростання кредитних ризиків; критичний стан основних виробничих фондів у провідних галузях промисловості, агропромислового комплексу, системах життєзабезпечення; критична залежність національної економіки від кон'юнктури зовнішніх ринків, низькі темпи розширення внутрішнього ринку; нераціональна структура експорту з переважно сировинним характером; велика боргова залежність держави, критичні обсяги державних зовнішнього і внутрішнього боргів; «тінізація» національної економіки; переважання в

діяльності управлінських структур особистих, корпоративних, регіональних інтересів над загальнонаціональними.

Отже, забезпечення пожежної безпеки в Україні не відповідає вимогам сьогодення. В таких умовах об'єктивно зростає роль держави в напрямі забезпечення як економічної так і пожежної безпеки, як важливих складових національної безпеки. З цією метою необхідно, по-перше, суттєве збільшення фінансування та впровадження новітніх технологій і техніки у сфері забезпечення пожежної безпеки; по-друге, збільшення державних інвестицій у найновіші досконалі і безпечні технології, по-третє, розробка та впровадження нової техніки і безпечних технологій у побуті; по-четверте, посилення контролю за дотриманням вимог пожежної безпеки на виробництві і в побуті; по-п'яте, пропагування культури безпеки у суспільстві.

Подальше дослідження теоретико-методологічних аспектів економічної та пожежної безпеки, їх взаємозв'язку, розробка заходів і методів забезпечення пожежної безпеки представляє не тільки теоретичний, але і реальний практичний інтерес, оскільки, «створити і, головне, реалізувати в сучасних умовах ефективну стратегію безпеки, яка забезпечуватиме захист суспільства від різноманітних загроз, без глибокої наукової розробки фундаментальних проблем організації і розвитку людського суспільства, вивчення природи його інтересів і протиріч, механізмів їх розв'язання практично неможливо» [3, с. 6].

Література:

1. Ваврін М.Р. Фіскальне регулювання економічної безпеки України: автореф. ... канд. екон. наук: спец. 08.00.03 / М.Р. Ваврін. – Львів, 2015. – 20 с.
2. Головін О.М. Держава в системі забезпечення безпеки національної економіки / О.М. Головін, В.Р. Жуков [Електронний ресурс]. – режим доступу:
http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Vdnuet/econ/2008_3/9%20.pdf.

3. Данільян О.Г. Національна безпека України: структура та напрямки реалізації / О.Г. Данільян, О.П. Дзьобань, М.І. Панов. – Харків, 2002. – 285 с.
4. Доманчук Д.П. Деякі економічні аспекти парадигми формування стратегії продовольчої безпеки в регіонах // Нова економічна парадигма формування стратегії національної продовольчої безпеки України у ХХІ столітті. – К.: ІАЕ УААН, 2001. – С. 207-210.
5. Зарецкий А.Д. Пожары – глобальная социально-экономическая проблема современности / А.Д. Зарецкий. – Краснодар: КСЭИ, 2011. – 242 с.
6. Кириченко О.А. Організаційно-правове забезпечення функціонування системи економічної безпеки України / О.А. Кириченко // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. – 2010. – № 1. – С.54-59.
7. Кодекс цивільного захисту України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http : // zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5403-17](http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5403-17).
8. Користін О.Є. Роль економічної безпеки в системі національної безпеки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http : // libfree.com/197774365_ekonomikarol_ekonomichnoyi_bezpeki_sistemi_natsionalnoyi_bezpeki.html#390](http://libfree.com/197774365_ekonomikarol_ekonomichnoyi_bezpeki_sistemi_natsionalnoyi_bezpeki.html#390).
9. Мартин О.М. Економічна безпека як складова національної безпеки // Наукові записки. Серія «Економіка»: збірник наукових праць. – Острог: Видавництво Національного університету «Острозька Академія». – 2013. – Вип. 22. – С.68-74.
10. Мартин О.М. Пожежна безпека як соціосистема: суть та особливості / О.М. Мартин, Н.М. Гринчишин, О.В. Міллер // Глобальні та національні проблеми економіки. Електронне наукове фахове видання / Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського. – 2015. – № 3. – Режим доступу : [http : // www.global-national.in.ua/issue-6-2015](http://www.global-national.in.ua/issue-6-2015).

11. Назаренко В. Поняття та сутність державного управління пожежною безпекою в Україні / В. Назаренко // Публічне управління: теорія і практика. – 2012. – № 4. – С. 45-49.
12. Пасинчук К.М. Місце і роль державного управління у системі забезпечення пожежної безпеки / К.М. Пасинчук та Т.О. Щерба // Пожежна безпека: теорія і практика. – 2010. – № 6. – С.119-124.
13. Пендюра М.М. Національна безпека України в контексті сучасних європейських геополітичних трансформацій : дис. ... канд. юрид. наук спец. 12.00.01 / М.М.Пендюра. – К., 2005. – 212 с.
14. Пономаренко Г. Пожежна безпека як елемент внутрішньої безпеки держави: поняття та система заходів забезпечення / Г. Пономаренко // Вісник Київського національного ун-ту імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. – 2007. – Вип. 74. – С. 47-50. (с. 48)
15. Про основи національної безпеки України : Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http : // zakon1.rada.gov.ua/laws/show/964-15](http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/964-15).
16. Прокопов Б.И. Экономическая глобализация / Б.И. Прокопов // Проблемы современной экономики. – 2008. – № 4 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.m-economy.ru/art.php?nArtId=2245>.
17. Савенко В.С. Економічні аспекти національної безпеки країни // В.С. Савенко, А.І. Литвинов // [http : // www.rusnauka.com/1_NIO_2011/Economics/77296.doc.htm](http://www.rusnauka.com/1_NIO_2011/Economics/77296.doc.htm).
18. Сацута А.А. Национальная безопасность как социальное явление / А.А. Сацута // Вестник Военного ун-та. – 2007. – № 3. – С. 36-43.
19. Сенчагов В. О сущности и основах стратегии экономической безопасности / В. Сенчагов // Вопросы экономики. – 1995. – № 1. – С. 97-106.
20. Ситник Г.П. Держане управління у сфері національної безпеки (концептуальні та організаційно-правові засади) : Підручник / Г.П. Ситник. – К.: НАДУ, 2012. – 730 с.

- 21.Скорук О.В. Національна економічна безпека держави та її елементи / О.В. Скорук // Науковий вісник Волинського державного університету імені Лесі Українки. – 2009. – № 7. – С.84-88.
- 22.Соціальна економіка: Навч. посіб. / Кол. авт. О.О. Беляєв, М. І. Диба, В. І. Кириленко та ін. – К.: КНЕУ, 2005. – 196 с.
- 23.Статистика пожеж [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http : // www.undicz.mns.gov.ua/content/stat.html](http://www.undicz.mns.gov.ua/content/stat.html).
- 24.Степаненко А.В. Глобалізація, конкурентоспроможність й економічна безпека: проблеми взаємодії та взаємозв'язку / А.В. Степаненко // Продуктивні сили України. – 2007. – № 1. – С.71-83.
- 25.Ткач В.О. Економічна безпека в умовах ринкових трансформацій / О.В. Ткач // Європейський вектор економічного розвитку. – 2011. – № 1. – С.228-234.

«ЦИФРОВОЙ ШУМ» В КОМПАНИИ: НОВЫЕ ВЫЗОВЫ ДЛЯ РИСК-МЕНЕДЖМЕНТА

Одаренко О.В.

Киевский университет имени Бориса Гринченко

Риски в современной экономической теории рассматриваются как неотъемлемая составляющая бизнес-деятельности компаний реального сектора экономики, к которым относятся и телекоммуникационные компании. По оценкам специалистов ведущих международных аудиторско-консалтинговых агентств - EY, Marsh, телекоммуникационный рынок является одним из риск-насыщенных рынков, ведь телекоммуникационный бизнес осуществляется в условиях неопределенности, высокого уровня конкуренции, процессов слияния и поглощения, динамического изменения технологий и бизнес-моделей компаний и т. д. На бизнес телекоммуникационных компаний существенное влияние оказывают как макро- так и микрориски, что делает задачу управления рисками одной из наиболее актуальных задач корпоративного управления.

Одним из «новых» рисков телекоммуникационных компаний, в частности, существенным риском для бренда, является так называемый «цифровой шум», производимый сотрудниками. Обычно под «цифровым шумом» понимается активность сотрудников в социальных сетях, прежде всего, лингвистические особенности такой деятельности. Мы же под «цифровым шумом» будем понимать использование сотрудниками различных персональных устройств в рабочих целях и в рабочих помещениях.

Данный «шум» весьма интенсивен. Уже сейчас в среднем работники используют как минимум четыре персональных устройства. Однако, парадокс заключается в том, что для риск-менеджеров данный риск долгое время был неактуальным, неявным. Вместе с тем этот риск способен нанести существенный урон как финансовой, так и репутационной стороне бизнеса компании, в частности, телекоммуникационной.

Мы полагаем, что проблема «цифрового шума» как источника новых рисков для компаний, тесно связана с разработкой принципов социальной

ответственности телекоммуникационных компаний, особенно тех, которые работают в сфере Интернета вещей / Интернета всего.

«Цифровой шум», реализация модель BYOD (гибридной модели), предусматривающей использование персональных устройств в рабочих целях, является не только мощным источником IT-угроз (например, угроза ценным данным; заражение вирусами корпоративной сети; кража / потеря устройства с доступом к конфиденциальной информации), но и источником репутационных рисков и рисков персонала. Для решения задач бизнеса в рамках концепции BYOD возможно использование различных мобильных устройств – ноутбуков, планшетов, смартфонов. Следовательно, эти устройства могут использоваться в мошеннических целях. Неосмотрительность и неосведомленность сотрудников могут граничить с сознательным использованием «носимых» устройств в негативном контексте.

Использование BYOD имеет целый ряд преимуществ. Это - и рост производительности, и мобильность бизнеса (отсутствие «привязки» к рабочему месту), и снижение затрат на IT (по некоторым данным – до 19%). Однако, зачастую, риски, связанные с внедрением BYOD, не осознаются компанией. Возникает парадоксальная ситуация, когда актуальными становятся наиболее простые риски. Это – утечка данных (утечка корпоративных данных), а также неавторизованный доступ к данным. Риск-менеджмент становится MDM (Mobile Device Management) – управлением мобильными устройствами, когда, в результате применения специальных решений, становится возможным установление контроля и управления над мобильными устройствами различных типов.

Существует различные мнения о полезности внедрения BYOD. От идеи того, что политика BYOD не приносит компании прибыли и является бесполезной с точки зрения возврата инвестиций (Чарльз Андерсон, глава подразделения «Мобильность / Телекомы» компании IDC Asia-Pacific) до усмотрения в данной модели нового формата корпоративных коммуникаций. Эксперты сходятся во мнении, что запретительные меры в отношении

сотрудников, использующих личные мобильные устройства на работе, только ухудшат репутацию компании, т. е. приведут к усилению репутационных рисков. На наш взгляд, лучше сделать акцент на идее «сотрудничества» в рамках компании. В определенной степени концепция BYOD позволяет сделать успешные шаги в данном направлении.

Решение данной проблемы мы также усматриваем в развитии внутренней корпоративной культуры, внедрении комплаенса, а также усилении корпоративной ответственности компании. Аналитики отмечают высокий потенциал корпоративной ответственности как инструмента риск-менеджмента. Соблюдение принципа корпоративной ответственности позволяет оперативно реагировать и минимизировать последствия репутационных рисков для компании. Выдвигается требование быть не только успешной, но и этической компанией, ответственной за свои поступки.

Корпоративная социальная ответственность является неотъемлемой частью современного бизнеса компаний, касающаяся как внутреннего развития, так и деятельности во внешней среде. Такая форма ответственности воспринимается как признак развивающейся компании. Однако важно осознавать критические зоны корпоративной ответственности, уметь в условиях турбулентности, идентифицировать потенциальные риски. Иными словами, проблему осмысления «цифрового шума» как нового спектра вызовов для риск-менеджмента, так же как и появление «новых потребителей» имеет смысл рассматривать в связи с «горизонтом ожиданий» от эффекта внедрения риск-менеджмента в условиях VUCA-мира. Рассмотрим данную проблему в контексте деятельности компаний украинского рынка телекоммуникаций, на чей бизнес, безусловно, влияет экономическая турбулентность.

Бизнес-диагностика практического риск-менеджмента свидетельствует, что существенное влияние риск-факторов как внешней, так и внутренней среды, определяют спектр проблем в управлении рисками в компаниях современного рынка телекоммуникаций Украины. Проблемы реализации риск-менеджмента обусловлены как общетеоретическими проблемами современной

теории риск-менеджмента, так и практическими аспектами деятельности компаний рынка телекоммуникаций.

С целью исследования проблем, связанных с внедрением риск-менеджмента в компаниях рынка телекоммуникаций Украины, 15 - 30 апреля в 2014 г. автором данной статьи был проведен опрос 25 экспертов украинского рынка телекоммуникаций. Эксперты позиционировались по 5 категориям: представители телекоммуникационных компаний, органов государственной власти, отраслевых научно-исследовательских учреждений, профильных высших учебных заведений, аналитики рынка телекоммуникаций. Экспертный опрос осуществлялся в два этапа на основе метода Дельфи, что дало возможность выявить спектр проблем, связанных с внедрением риск-менеджмента в компаниях рынка телекоммуникаций Украины. Общий перечень проблем приведен в таблице 1.

Таблица 1

Спектр проблем, связанных с внедрением риск-менеджмента в компаниях рынка телекоммуникаций Украины

(составлено автором по результатам экспертного опроса, 15 – 30 апреля 2014 г.)

Категория проблем	Процент экспертов, выделивших данную проблему
Ментальные проблемы	Отметили 92 % экспертов.
Теоретико-методологические проблемы	Отметили 89 % экспертов.
Организационные проблемы	Отметили 87 % экспертов.
Финансовые проблемы	Отметили 85 % экспертов.
Проблемы законодательного, нормативного и регуляторного обеспечения риск-менеджмента	Отметили 76 % экспертов.
Проблемы стандартизации риск-менеджмента	Отметили 69 % экспертов.
Проблемы, связанные с информационно-аналитическим обеспечением риск-менеджмента	Отметили 54 % экспертов.
Проблемы, связанные с персоналом компаний	Отметили 51 % экспертов.
Проблемы, связанные с корпоративной культурой компаний	Отметили 49 % экспертов.

Экспертный опрос был повторен годом позже.

**Спектр проблем, связанных с внедрением риск-менеджмента в компаниях
рынка телекоммуникаций Украины**

(составлено автором по результатам экспертного опроса, 15 – 30 сентября 2015 г.)

Категория проблем	Процент экспертов, выделивших данную проблему
Ментальные проблемы	Отметили 92 % экспертов.
Теоретико-методологические проблемы	Отметили 89 % экспертов.
Организационные проблемы	Отметили 87 % экспертов.
Финансовые проблемы	Отметили 85 % экспертов.
Проблемы законодательного, нормативного и регуляторного обеспечения риск-менеджмента	Отметили 83 % экспертов.
Проблемы стандартизации риск-менеджмента	Отметили 76 % экспертов.
Проблемы, связанные с информационно-аналитическим обеспечением риск-менеджмента	Отметили 64 % экспертов.
Проблемы, связанные с персоналом компаний	Отметили 61 % экспертов.
Проблемы, связанные с корпоративной культурой компаний	Отметили 57 % экспертов.

Как видим, количество экспертов, идентифицировавших риски, связанные с корпоративной культурой и персоналом возросло. Совокупность данных проблем можно разделить на проблемы теоретического и практического характера. Исходя из синергической концепции интерпретации рисков, данные проблемы могут быть интерпретированы как риски, способные повлиять на системную реализацию бизнес-деятельности компании. Проблемы являются точками флуктуации в процессе управления рисками, которые могут привести систему риск-менеджмента компании к состоянию неуправляемости.

Риск-менеджмент является сравнительно новым направлением украинского бизнес-сектора. Начиная со второй половины 2000-х гг. элементы риск-менеджмента внедрялись в украинских телекоммуникационных компаниях *post factum*, по сравнению с ведущими телекоммуникационными компаниями мира. Управление рисками в компаниях телекоммуникационного рынка Украины отпирается на серьезную теоретическую базу риск-менеджмента и опыт ведущих телекоммуникационных компаний в сфере реализации риск-менеджмента.

Парадигмальный подход к управлению рисками, реализованный в пост-кризисный период 2011-2015 гг. - корпоративный риск-менеджмент, дает

возможность осуществлять системное управление рисками на всех уровнях компании, повышая тем самым уровень корпоративного управления. Автор статьи, в рамках диссертационного исследования, 15-30 сентября 2015 г. провела очный экспертный опрос среди 25 экспертов украинского рынка телекоммуникаций (использовался «метод пирамиды»). Эксперты позиционировались по 5 категориям: представители телекоммуникационных компаний, органов государственной власти, отраслевых научно-исследовательских учреждений, профильных высших учебных заведений, аналитики рынка телекоммуникаций. Требования к экспертам соответствовали общим требованиям, предъявляемым к участникам экспертных опросов.

По данным экспертов (87 % от числа опрошенных) в данный момент, в компаниях рынка телекоммуникаций Украины доминирует активно-специальная модель риск-менеджмента, в основе которой лежит убеждение, что скорость изменений окружающей среды будет соизмерима со скоростью реакции компании. Компании пребывают в ожидании отдельных изменений и связанных с ними рисков, в виду чего доминирует реакция на ярко выраженные изменения. Риск-менеджмент зачастую осуществляется финансовыми или аудиторскими структурами компаний, структурами технического контроля. Однако, перспективным эксперты считают переход на активно-систематическую модель риск-менеджмента, в рамках которой приходит понимание того, что скорость изменений во внешней среде значительно выше, нежели скорость реакции компании на эти изменения, осуществляется долгосрочный прогноз влияния рисков на деятельность компаний, логика развития компаний формируется с учетом рисков, в том числе, отложенных или же неявных, например, таких, как риски, связанные с «цифровым шумом».

Внедрение системы риск-менеджмента является одним из механизмов обеспечения прибыльного развития телекоммуникационных компаний, их конкурентоспособных позиций на рынке. От того готова ли компания принимать новые риски, зависит ее успех в конкурентной борьбе. Ошибки в риск-менеджменте могут привести к значительным финансовым убыткам,

снижению стоимости акций, потере активов, снижению уровня управленческого контроля, сокращению штатов, ухудшению репутации компании или, даже, к банкротству. В связи с этим повышаются требования к качеству и оперативности корпоративного управления рисками. В экспертной среде растет «горизонт ожиданий», связанных с реализацией риск-менеджмента как продуктивной инновации.

Данные ожидания усиливаются в условиях VUCA-мира ((volatility (нестабильность), uncertainty (неопределенность), complexity (сложность) и ambiguity (неоднозначность)), в котором уже действуют высокотехнологические телекоммуникационные компании. Модель VUCA-мира, как попытка управления в условиях хаоса, как нельзя лучше отвечает условиям глобализированного мира с присущей ему неопределенностью. В турбулентные времена исчезает прогнозируемость и устойчивость будущего.

Мир VUCA обладает целым рядом характеристик. Это – прежде всего, мир идей. Ввиду этого, VUCA-мир – мир креативных людей. Модель VUCA-мира предусматривает отказ от властного лидерства и переход к креативному лидерству. Характеристики мира VUCA – это сложность, и изменчивость. В психологическом плане – двусмысленность и неуверенность.

Интеллектуальные преимущества модели VUCA состоят в том, что данная модель предполагает системное мышление в условиях волатильности и хаотичности бизнеса. В частности, применение такой модели предусматривает анализ рынка. Применительно к корпоративной практике эффективность модели VUCA зависит от уровня и содержания бытующей в обществе / компании культуры. Прежде всего, это – изменение психологических установок, отталкивание от «зоны комфорта». «Цифровой шум» в компании – один из признаков выхода из «зоны комфорта». Интерпретация развития телекоммуникационных компаний как высокотехнологических интеллектуальных структур в контексте VUCA-модели позволяет говорить о выходе из «безрисковой» зоны и переводе рисков в новые возможности для

компаний. Такая интерпретация позволяет придать риск-менеджменту креативный, а не формализованный характер.

С целью выявления спектра ожиданий от риск-менеджмента в условиях VUCA-модели автор статьи 15 – 30 сентября 2015 г. провела экспертный опрос среди 25 экспертов украинского рынка телекоммуникаций. Был использован КJ-метод, позволивший получить согласованные результаты. Эксперты позиционировались по 5 категориям: представители телекоммуникационных компаний, органов государственной власти, отраслевых научно-исследовательских учреждений, профильных высших учебных заведений, аналитики рынка телекоммуникаций.

Требования к экспертам соответствовали общим требованиям, предъявляемым к участникам экспертных опросов. Результаты опроса были использованы в диссертационном исследовании автора. Экспертный опрос является плодотворным механизмом, позволяющим получать актуальные данные о риск-менеджменте в компаниях рынка телекоммуникаций и вычленять актуальные тренды в управлении рисками. Результаты экспертного опроса 15 – 30 сентября 2015 г. могут быть сведены к следующим позициям.

В условиях растущей конкуренции, увеличения уровня неопределенности экономических явлений и процессов, предопределенных глобализацией экономики и развитием новейших технологий, появляется необходимость формирования нового бизнес-поведения экономических агентов на рынке. Такое бизнес-поведение должно учитывать специфику ведения бизнеса и состояние корпоративного управления в условиях VUCA-мира.

Эксперты ожидают целый спектр эффектов от применения риск-менеджмента в контексте модели VUCA. А именно: формирование устойчивого конкурентного преимущества (*sustainable competitive advantage*) на основании кратковременных решений в управлении рисками; разработка нескольких сценариев развития компании; внедрение «гибких процессов» и тестирование уже существующих на предмет «морального устаревания»; идентификация и оценка «новых рисков»; фокусировка на инновациях; формирование структуры,

управляющей рисками по принципу команды; адаптация персонала к ведению бизнеса в условиях неопределенности, организация корпоративного обучения на основании диагностики неожиданных (или отложенных рисков); внедрение гибкой модели управления талантами, учитывающей неопределенность; усиление роли социальных медиа в управлении рисками; отказ от стабильной корпоративной культуры.

На наш взгляд, именно риск-менеджмент в контексте модели VUCA позволит успешно решать задачи, связанные с минимизацией и устранением последствий «нового риска», связанного с «цифровым шумом». Корпоративное управление должно предусматривать разработку и реализацию стратегий риск-менеджмента ради повышения прибыли и обеспечения конкурентоспособности компании в условиях экономической турбулентности.

ЕВОЛЮЦІЯ ТЕОРЕТИЧНИХ ТА ПРАКТИЧНИХ АСПЕКТІВ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

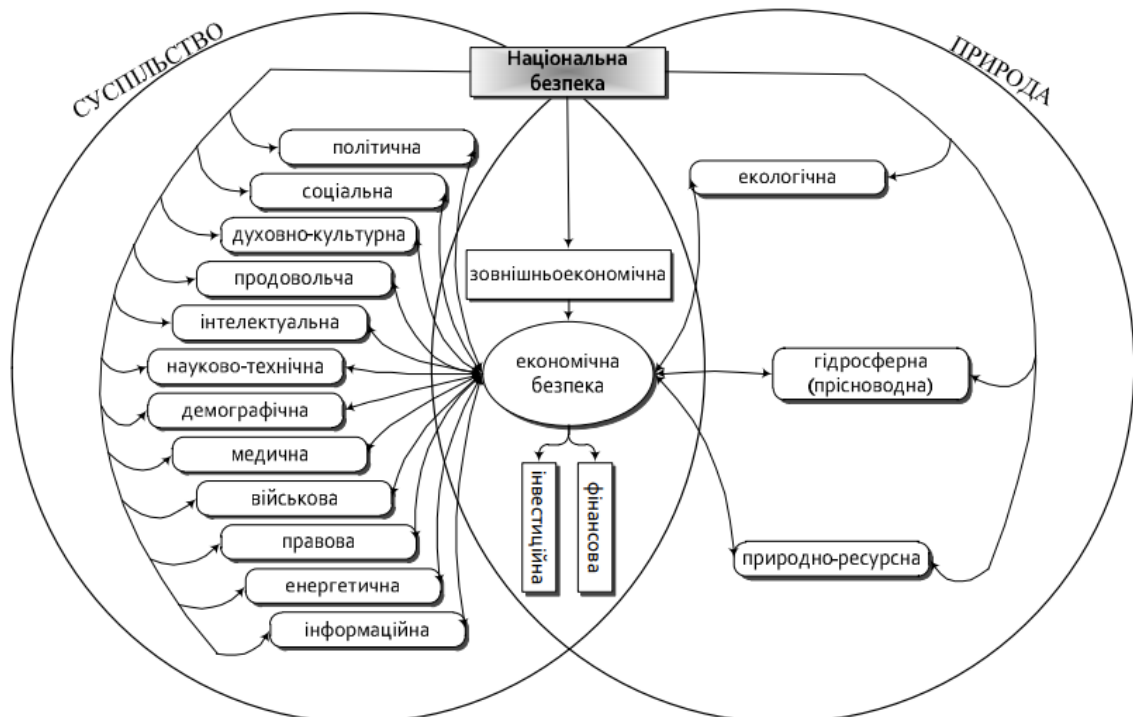
Онофрійчук О. П.

аспірант, викладач кафедри економіки та фінансів

Міжнародний економіко-гуманітарний університет ім. ак. С. Дем'янука

Проблемність економічної безпеки в умовах глобалізації набуває статусу найвищого пріоритету в державній політиці. Виняткове значення вона має при аргументації прийняття політичних рішень. Науково-концептуальні засади про економічну безпеку забезпечують формування відповідної політики на рівні держави чи суб'єктів нижчих організаційних рівнів. Система забезпечення економічної безпеки передбачає здійснення постійного моніторингу соціально-економічних процесів з точки зору їхнього впливу на стан економічної безпеки, оцінку з цих позицій стратегічних програм, нормативно-правових актів, а також аналіз ефективності поточних рішень у сфері економічної політики [1].

Сучасне динамічне економічне середовище потребує більшої уваги до фактору економічної безпеки існуючих в ньому систем.

Рис. 1. Місце економічної безпеки держави в системі національної безпеки [2, с. 28]

Характеризуючи економічну систему на теоретико-методологічному рівні та, використовуючи теорію ноосфери академіка Вернадського, можливо стверджувати, що економічна система є перетином двох глобальних систем: суспільства та природи. Тому економічна безпека має включати в себе як складові безпеки суспільства, так і складові безпеки природи. Тоді місце економічної безпеки держави в системі національної безпеки може бути представлено наступним чином – рис. 1.

Таким чином, економічна безпека України є складовою національної безпеки і одним із основних напрямів її державної політики. Вона пов'язує всі інші складові в єдину систему і займає в структурі національної безпеки центральне місце, оскільки всі інші складові потребують економічного забезпечення.

Розуміння економічної безпеки фактично виникло з появою держави та входить до складової національних інтересів, так, можна стверджувати, що перші згадки про доцільність підтримки безпеки в економічному контексті наведені ще в основоположній праці Платона «Політея» [3]. У цій видатній роботі доведено, що ідеальною вважається держава, де є достаток, а не надлишок. Однак при появі надлишкових потреб суспільство обов'язково стикається з негараздами, включаючи війни, що робить із «здорової держави» «державу, що лихоманить». Аналізуючи наукову працю цього філософа, можна дійти висновку, що кризові явища виникають у зв'язку з бажанням суспільства споживати та володіти предметами розкоші, яких немає у природних ресурсах країни. Для цього необхідні завоювання нових територій, отримання бажаних ресурсів, які задовольняють надмірні потреби. Таким чином, Платон запропонував стан ідеальної держави, яка знаходиться в економічній безпеці [4, с. 310].

В історії економічної теорії поняття «економічна безпека» є порівняно молодим, хоча формування поняття «безпека» почалося ще в Стародавньому Римі – латинське «securitas» мало значення «безпека», «надійність» («Securitas

Imperium» – «Безпека імперії», напис на римських монетах) [5, с. 96]. Однак потім протягом багатьох століть це поняття використовувалося мало.

У країнах Західної Європи концепція економічної безпеки формувалась на базі усвідомлення поняття «безпека», яке з'явилося наприкінці XII століття і трактувалось як стан відсутності або нейтралізації загроз, небезпеки, а також створення умов та соціальних інститутів, що його забезпечують [6]. Історичним документом, який засвідчує вживання цього терміну, є словник Робера, який датується 1190 роком. У цьому документі безпека розумілась як «спокійний стан духу людини, захищеність від будь-якої небезпеки». Однак у цьому значенні термін не ввійшов у лексику народів Західної Європи міцно і до XVII століття використовувався рідко [7, с. 310].

Для еволюції уявлень щодо змісту поняття «економічна безпека» важливе значення мали праці А. Сміта, А. Маршалла, Дж. Кейнса, В. Ойкена, Д. Норта, у яких було закладено основи для розуміння відмінностей інтересів суб'єктів економічної діяльності як основного джерела конфліктів та загроз для економічної безпеки, а також розглянуті способи стабілізації економічного розвитку.

На думку А. Сміта, узгодженість інтересів суб'єктів економічної діяльності та забезпечення стабільності й економічної безпеки є функцією «невидимої руки ринку», а безпека учасників ринку, що діють раціонально, є природним станом ринку [7, с. 254].

Ідеї А. Сміта розвинули представники неокласичної школи, а саме поняття «економічна безпека» використав як наукову категорію А. Маршал, який вважав, що узгодженість інтересів учасників ринку є основною передумовою забезпечення економічної безпеки. На думку А. Маршала, саме стан економічної безпеки сприяє нагромадженню заощаджень. При цьому забезпечення стану економічної безпеки потребує втручання як саморегулюючих сил ринку, так і державного регулювання [8].

Уявлення щодо значення державного регулювання у забезпеченні економічної безпеки мали подальший розвиток у працях Дж. М. Кейнса, який

розглядав проблеми економічної стабільності й безпеки у контексті динаміки попиту на ринку. Для активізації попиту (і, таким чином, забезпечення економічної стабільності й безпеки ринку, Дж. Кейнс пропонував забезпечувати запровадженню контрольованої суспільством величини інвестицій, щоб забезпечити таким чином поступове зниження граничної ефективності капіталу [9].

Розглядаючи категорію «економічна безпека», необхідно відзначити, що вона вперше була введена до вжитку у зв'язку з введенням іншого терміну «національна безпека». Концепція національної безпеки як філософії досягнення стійкого стану держави пов'язана з подіями, які називали в історії як Вестфальський мир, в ході яких концепція суверенної держави стала основою нового міжнародного порядку [10].

Найбільш ранні згадки про концепцію національної безпеки відносяться до 1790, які були зроблені в Єльському університеті. Історично поняття національна безпека включало в себе політичну, військову та економічну сфери [11].

На сучасному етапі розвитку економічних відносин термін «безпека» розуміється як складне поняття, що містить різні його тлумачення. В «Енциклопедії економічної безпеки» зазначається, що безпека – це властивість будь-якої системи, що виражається у здатності предмета, явища чи процесу зберігати свої основні характеристики, сутнісні параметри під час патологічних, руйнівних впливів [12].

У суспільних науках поняття «безпека» – задоволення таких потреб як існування, цілісність, незалежність, спокій та розвиток [13].

Ускладнення економічних умов функціонування, зростання невизначеності економічного середовища, параметри якого постійно змінюються, привели до усвідомлення науковим суспільством необхідності забезпечення простору їх економічної діяльності. Для реакції на загрози економічній безпеці у світі спостерігається формування новітніх самостійних наукових напрямів: екосестейта (економічна безпека держави) та екосекента

(економічна безпека підприємства) [14].

Враховуючи вище розглянуте, можна говорити про те, що тлумаченням поняття «економічна безпеки» займалися практично всі наукові економічні школи та їх науковці, що говорить про його важливість. А з стрімким розвитком світової економіки і збільшенням економічних загроз для національних економік питання забезпечення безпеки національної економіки вийшло за рамки наукових досліджень та почало жваво обговорюватися на найвищих ешелонах апаратів державного управління.

Одним з перших знакових етапів дослідження проблеми економічної безпеки та практичних рішень по забезпеченню її стабільності був започатковано у США у 1930-і роки після «великої депресії» і економічної кризи. Великого значення проблемам економічної безпеки надавав президент США Ф. Рузвельт, який вважав що федеральний уряд має відповідати не тільки за політичну безпеку держави, а й за економічну стабільність. Зокрема, у промові 11 січня 1944 р. Ф. Рузвельт зауважив, що «справжня індивідуальна свобода не може існувати без економічної безпеки» [15, с. 5].

З того часу проблеми економічної безпеки привертати все більшу увагу, і це питання набуло сучасного, розширеного значення. На початку 1970-х рр. президент Р. Ніксон створив Раду з міжнародної економічної політики з причини зростання інфляції через війну у В'єтнамі. У Меморандумі від 19 січня 1971 р. Р. Ніксон зазначав, що економічна безпека стосується проблем міжнародної торгівлі, інвестицій, платіжного балансу, загального стану фінансових ринків [16].

Надалі політика, спрямована на забезпечення економічної безпеки була продовжена президентом Б. Клінтоном, який створив Національну економічну раду (МЕС) з такими самими правами в сфері економіки, що й у Ради національної безпеки в сфері політики [17]. Основною метою діяльності МЕС є забезпечення економічної безпеки держави (зокрема, основними функціями ради є координація вироблення тактики для вирішення внутрішніх та зовнішніх проблем і забезпечення того, щоб економічні рішення були сумісні з загальною

державною політикою, а також контроль за виконанням рішень президента у сфері економічної політики) [18]. Таким чином, було розроблено концепцію економічної безпеки, в якій наголос робився на забезпеченні національних економічних інтересів, конкурентній боротьбі у міжнародній торгівлі та збереженні лідерства США у сфері високих технологій.

В Україні вивчення проблем економічної безпеки, як і загалом національної безпеки, розпочалося після здобуття державної незалежності, особливо після створення у 1992 р. [19, с. 97-104].

Ради національної безпеки України та організації у 2001 р. Національного інституту проблем міжнародної безпеки. У системі національної безпеки, яка сформувалася до того в СРСР, пріоритетне значення мала військова і державна безпека, а проблеми економічної безпеки підпорядковувалися їм [20, с. 35-41].

Дещо інша ситуація з економічною безпекою склалася в Європейському Союзі, де термін «економічна безпека» має два позначення. Перше позначення відноситься до позиції Європейського Союзу у світовій економічній системі. Європейський Союз відзначає важливість європейської інтеграції в конкурентному процесі глобалізації світової економіки. Найбільшою офіційною організацією, що займається комплексними питаннями, у тому числі економічної безпеки в Європі є організація з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ). Вона об'єднує 56 країн, які розташовані у Європі, Центральній Азії та Північній Америці. З 1973 по 1975 року проводилися «Наради з безпеки і співробітництва в Європі», які названі згодом «Гельсінські угоди» та створені з ініціативи СРСР і соціалістичних держав Європи. У ході проведених форумів були прийняті заходи із зміцнення економічної безпеки в Європі. Серед учасників налічувалося 33 європейських держав, США і Канади. Нарада проводилася в три етапи з 1973 по 1975 роки і завершилася підписанням Заключного акта Наради з безпеки і співробітництва в Європі [4, с. 309-314].

З 1977 по 2010 роки проводилася низка зустрічей, в результаті яких були підписані такі документи, як: Паризька хартія для нової Європи, Договір про звичайні збройні сили в Європі (ДЗЗСС), прийнята спільна декларація 22 дер-

жав (членів НАТО і ОВД), Хартія європейської безпеки, угода про адаптацію ДЗЗСЄ, підсумкова Політична декларація і модернізований Віденський документ щодо заходів довіри як основа для подальшої роботи.

Із 80-х рр. ХХ ст. розпочалася широкомасштабна наукова розробка категорії «безпека» установами провідних країн світу, найбільш відомі з яких Лондонський інститут стратегічних досліджень, Стокгольмський інститут досліджень безпеки, а в 90-х рр. ця проблема зацікавила й вітчизняних авторів [21].

Цікавим є досвід Європейських країн у створенні інфраструктури організацій, які досліджують проблеми економічної безпеки. У Франції у 2004 р. Декретом № 2004-750 [22] було створено Національний інститут вищих досліджень з безпеки (Institut National des hautes etudes de securite) [23]. У Німеччині створено Робочу групу з економічної безпеки (Arbeitsgemeinschaft für Sicherheit der Wirtschaft) [24] – основний орган, який вивчає проблеми економічної безпеки і проводить періодичні конференції з цієї тематики. Крім того можна згадати Федеральну академію з політики безпеки (Bundesakademie für Sicherheitspolitik) та Інститут з економічної політики (Institut für Wirtschaftspolitik) [25].

Стратегія економічної безпеки Литви також робить наголос на зв'язку між економічною безпекою і загальним рівнем добробуту держави. З одного боку, це розширення змісту поняття «економічна безпека», оскільки будь-яка загроза добробуту стає загрозою економічній безпеці. З іншого боку, такий підхід підтверджує, що зростання добробуту – загальна мета економічної політики [26]. Аналогічну думку висловлюють В. Горбулін і А. Качинський, які вважають, що стратегія національної безпеки в Україні має орієнтуватися не стільки на захист держави та її інститутів, скільки на захист інтересів суспільства та його громадян, що є не тільки економічною, а й соціально-економічною безпекою [7, с. 15-24].

На даний час під економічною безпекою розуміється стан, у якому такі складові як фінансова, інформаційна, соціально-економічна, інституційно-правова, техніко-технологічна, інтелектуально-кадрова, силова та екологічна діяльність знаходиться у стані «відсутності небезпеки», «збереження», «захисту

від загроз», «захищеності», «надійності», «стабільності», «спокою», «незалежності», «у допустимих межах».

Враховуючи активні наукові дослідження в сфері економічної безпеки можна говорити про те, що останнім часом все більше держав а інколи і об'єднань, створюють різні інститути державного регулювання економічної безпеки тим саме забезпечують стабільний розвиток всієї країни.

Література:

1. Яременко І.І. Економічна безпека як складова національної безпеки держави [Електронний ресурс] / І.І. Яременко. – Режим доступу: <http://ena.lp.edu.ua>. – Назва з екрана.
2. Глушаков В.Є. Теоретичні основи економічної безпеки / В.Є. Глушаков // Економіка харчової промисловості. – 2012. – № 4 (16). – С. 27–30.
3. Платон. Собрание сочинений: в 3 т. / Платон. – М.: 1971. – Т. 3 (1).
4. Голіков І.В. Сутність та еволюція поняття економічна безпека / І.В. Голіков // Проблеми економіки, 2014. – №1. – С. 309–314.
5. Асалиев А.М. Макроэкономика: показатели экономической безопасности и их пороговые значения / А.М. Асалиев, С.В. Бороздин, Л.А. Бригин. – М.: Экономика и финансы, 1996. – С. 96.
6. Бандурка О.М. Основи економічної безпеки / О.М. Бандурка., В.Є. Духов, К.Я. Петрова, М. Черняков. – Х. : Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2003. – 236 с.
7. Мошенський С.З. Формування та розвиток категорії «економічна безпека держави» в економічній науці та практиці / С.З. Мошенський // Міжнародний збірник наукових праць, 2011. – №2 (11). С. 253–264.
8. Горбулін В.П. Методологічні засади розробки стратегії національної безпеки України / В.П. Горбулін, А.Б. Качинський // Стратегічна панорама, 2004. – №3. – С. 15–24
9. Губський Б.В. Економічна безпека України: методологія виміру, стан і стратегія забезпечення: Монографія / Б.В. Губський. – К.: 2001. – 122 с.
10. Шемаєва Л.Г. Забезпечення економічної безпеки підприємства на основі

- управління стратегічною взаємодією з суб'єктами зовнішнього середовища / Л.Г. Шемаєва // Рада нац. безпеки і оборони України, Нац. ін.-т пробл. міжнар. безпеки. – К.: НУПІМБ, 2009. – 357 с.
11. MacFarlane, S. Neil; Yuen FoongKhong (2006). S. Neil, MacFarlane; Yuen FoongKhong. eds. Human security and the UN: a critical history. United Nations intellectual history project (illustrated ed.). Indiana University Press. ISBN 9780253218391. Retrieved 23 September 2010.
  12. Шнипко О.С. Види і чинники безпеки ієрархічних економічних систем: теоретико-методологічний аспект / О.С. Шнипко // Актуальні проблеми економіки. – 2006. – №5(59) – С. 78–85.
  13. Дацків Р.М. Економічна безпека у глобальному вимірі / Р.М. Дацків // Актуальні проблеми економіки, 2004. – №7 (37). – С. 143–153.
  14. Бинько И. Как обеспечить экономическую безопасность Украины / И. Бинько, В. Шлемко // Всеукраинские ведомости. – 1997. – №138 (810). – С. 3–8.
  15. Roosevelt F.D. State of the Union Message to Congress. January 11, 1944 (www.fdrlibrary.marist.edu/011144.html). – P. 5.
  16. Memorandum Establishing the Council on International Economic Policy (www.presidence.ucsb.edu/ws/index.php&pid=3021).
  17. Presidential Documents (<http://www.archives.gov/federal-register/executive-orders/pdf/12835.pdf>).
  18. National Economic Council (www.whitehouse.gov/nec).
  19. Жаліло Я. А. До формування категоріального апарату науки про економічну безпеку / Я. А. Жаліло // Стратегічна панорама. – 2004. – № 3. – С. 97–104 (www.niisp.gov.ua/vydanna/panorama/issue.php?s=epol2&issue=2004_3).
  20. Буравльов В.П. Динаміка розвитку системи національної безпеки України / В.П. Буравльов, В.В. Гетьман // Стратегічна панорама. – 2006. – №3. – С. 35–41.
  21. Жаліло Я.А. Стратегія національної безпеки України в контексті досвіду

- світової спільноти / Я.А. Жаліло. – К.: Сатсанга, 2001. – 224 с.
22. Decret N 2004-750 du juillet 2004 (www.inhes.interieur.gouv.fr/fichiers/decretINHES.pdf).
23. Institut National des hautes etudes de securite (www.inhes.interieur.gouv.fr).
24. Arbeitsgemeinschaft fur Sicherheit der Wirtschaft (www.asw-online.de).
25. Bundesakademie fur Sicherheitspolitik (www.baks.bundeswehr.de).
26. Simasius R., Vilpisauskas R. The Concept of Economic Security and the Principles of Economic Security Police in Lithuania (http://sf.library.lt/marc/getobj.php?obj=LT-eLABa-0001:J.04~2005~ISSN_1648_8024.V_2004). – P. 262.

КОНЦЕПЦІЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА ТА МЕХАНІЗМ ЇЇ ПОЕТАПНОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ

Орлик О.В.

к.е.н., доцент,

Одеський національний економічний університет

В сучасних умовах глобалізації соціально-економічних систем в економіці України відбуваються радикальні зміни, які в найближчій перспективі можуть створити загрози та негативно позначитися на рівні економічної безпеки суб'єктів національної економіки. Слід зазначити, що Україна як незалежна держава, існує у взаємопов'язаному та взаємозалежному світі, де все сильніше проявляється вплив євроінтеграційних та глобалізаційних процесів на ефективність функціонування суб'єктів національної економіки. Тому сьогодні перед Україною постала проблема, яка полягає у необхідності інтегруватися до світової економіки та в той же час забезпечити захист свого внутрішнього ринку, власного товаровиробника і національних інтересів.

Економічний потенціал більшості українських підприємств, який є матеріальною основою їх економічної безпеки, сьогодні надто ослаблений. Крім того, в сучасних умовах господарювання діяльність підприємств України знаходиться під впливом ряду специфічних факторів, що посилюють активізацію загроз економічній безпеці підприємств. Серед таких факторів найбільше значення мають:

- зростання рівня конкурентної боротьби за українські ринки як з боку вітчизняних, так і іноземних виробників;
- зростання значного тиску на суб'єкти підприємницької діяльності з боку державних органів у сфері оподаткування, ліцензування, кредитування, тощо;
- зростання криміналізації українського бізнесу;
- відсутність єдності та узгодженості дій різних правоохоронних органів;
- наявність невирішених соціальних проблем (низький рівень доходів населення, плинність кадрів, безробіття – знижують ступінь відповідальності і

збільшують імовірність схильності працівника підприємства чинити незаконні дії, що сприятиме появі певної загрози);

- недостатня зрілість українського бізнесу, а тому і недосконалість засобів і методів захисту власної економічної безпеки;

- відсутність досвідчених фахівців з питань безпеки [1, с.171-172].

Слід зазначити, що підприємницька діяльність за своєю суттю є дуже різносторонньою. Вона пов'язана з правовими, економічними, фінансовими, інформаційними, кадровими проблемами, технічним та технологічним аспектами, вирішенням організаційних питань, тощо. Коли мова йде про велике виробниче підприємство, яке має широке коло ділових зв'язків і значну кількість постачальників, кредиторів, позичальників, клієнтів, то діяльність щодо управління такою багатогранною системою значно ускладнюється.

Фундаментом формування та розвитку систем економічної безпеки є розробка та впровадження концепції економічної безпеки та її фінансової складової. Деякі аспекти формування концепції забезпечення фінансово-економічної безпеки суб'єктів господарювання були висвітлені в наукових працях таких вчених, як: І. П. Мойсеєнко, О. М. Марченко, Т. Г. Васильців, В. І. Волошин, О. Р. Бойкевич, В. В. Каркавчук, Є. П. Картузов, В. О. Ареф'єв.

Ефективність діяльності підприємств зумовлюється переважно їх фінансовим станом, що призводить до необхідності розгляду проблеми забезпечення їх фінансової безпеки. Управління фінансовою безпекою підприємства виступає в якості одного з необхідних елементів внутрішнього менеджменту. Саме тому важливим кроком на шляху забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства є розробка концепції її забезпечення. Від цього залежить те, які рішення будуть прийняті та яким чином буде сформовано механізм управління фінансово-економічною безпекою, оскільки концепція фінансової безпеки визначає концептуальні основи формування механізму управління ризиками, спрямованого на недопущення та мінімізацію наслідків потенційного негативного впливу як зовнішніх, так і внутрішніх факторів.

У загальному вигляді концепція являє собою систему поглядів на процеси і явища в природі і суспільстві, систему шляхів вирішення вибраної задачі. Це генеральний задум, який визначає стратегію дій при здійсненні реформ, проектів, планів, програм [2, с.168].

На нашу думку, концепція фінансово-економічної безпеки – це система цільових установок, об'єднаних єдиним задумом, на проблему безпеки основних об'єктів фінансової безпеки підприємства, а також система напрямів, заходів та шляхів досягнення поставлених цілей і створення сприятливих умов для розвитку бізнесу в умовах динамічності і невизначеності зовнішнього середовища, існування внутрішніх і зовнішніх загроз.

Іншими словами, концепція фінансово-економічної безпеки підприємства це не тільки якийсь конкретний напрямок забезпечення безпеки, план заходів, але й система поглядів, вимог і умов організації заходів безпеки на різних етапах і рівнях фінансово-господарської діяльності підприємства.

Концепція повинна бути сформульована за допомогою системи пріоритетних інтересів підприємства, виявлені інтереси взаємодіючих з ним суб'єктів зовнішнього середовища й обрані такі форми й способи гармонізації або узгодження цих інтересів, щоб результати взаємодії підприємства із цими суб'єктами забезпечили його прибуткову роботу [3, с.75].

Концепція фінансової безпеки має включати шляхи виявлення й усунення загроз, принципи, які необхідно при цьому застосовувати, сукупність прогнозованих ситуацій зі станом фінансової безпеки, інструменти і технології, потрібні для цього, а також алгоритм забезпечення фінансової безпеки [4, с.177].

Алгоритм формування концепції фінансово-економічної безпеки підприємства та її практичної реалізації, може бути представлений у вигляді ряду послідовних етапів.

На першому етапі формування концепції фінансово-економічної безпеки проводиться аналіз соціально-економічного становища території, на якій розташоване підприємство, проводиться аналіз безпосередньо галузі та ринку, на якому функціонує підприємство. Зазначені фактори є зовнішніми,

підприємство не може на них впливати, але їх вплив має бути враховано при забезпеченні фінансової безпеки підприємства. Далі здійснюється аналіз внутрішніх чинників фінансової безпеки, ступеня захищеності об'єктів безпеки.

Фінансова безпека досягається діяльністю як у фінансовій сфері, так і у сполучених з нею сферах. Тому головне в забезпеченні фінансової безпеки підприємства це: визначення факторів, що впливають не тільки на фінансову діяльність, а й на інші сполучені з нею види діяльності; побудова системи обмежень, які ліквідують ненавмисний і навмисний вплив [5, с.86].

У ході аналізу факторів фінансово-економічної безпеки відбувається виявлення потенційних і реальних небезпек і загроз, причин і факторів їх зародження, формулюється проблемна ситуація і відбувається опрацювання попередніх заходів щодо їх усунення.

Навіть у тому випадку, якщо проблемна ситуація не була виявлена, відсутні значимі загрози, що впливають на фінансово-економічну безпеку, концепція її забезпечення все одно має бути сформована як превентивна дія, спрямована на запобігання впливу загроз у майбутньому.

На другому етапі, в рамках концепції формулюється мета фінансової складової економічної безпеки підприємства, а також розробляється стратегія фінансово-економічної безпеки, спрямована на її досягнення.

На нашу думку, під метою фінансово-економічної безпеки слід розуміти досягнення на заданому часовому інтервалі стану забезпечення захисту підприємства від внутрішніх і зовнішніх загроз, фінансових та інших видів ризиків за рахунок ефективного використання ресурсів підприємства.

В рамках концепції фінансово-економічної безпеки підприємства відбувається постановка завдань, які сприяють досягненню мети в рамках обраного типу стратегії. До таких завдань можна віднести: виявлення реальних і прогнозування потенційних небезпек і загроз; знаходження способів їх запобігання, ослаблення або повної ліквідації; знаходження сил і засобів, необхідних для забезпечення фінансової безпеки підприємства; створення власної відповідної небезпекам і загрозам служби безпеки; організація

взаємодії з правоохоронними та контрольними органами з метою запобігання і припинення правопорушень, спрямованих проти інтересів підприємства [6, с.41].

Можна відзначити, що у своїй основі стратегія забезпечення економічної безпеки підприємства та її фінансової складової може мати один з трьох напрямків [7, с.9-11]:

- попереджувальної протидії: припускає можливість використання службою безпеки найбільш активних методів профілактики та протидії можливим загрозам; допускає шпигунство, не завжди легітимні методи контролю над лояльністю власного персоналу;

- пасивного захисту: припускає пріоритетну орієнтацію підприємства на захист з боку держави в особі правоохоронних і судових органів; дозволяє різко обмежити функції власної служби безпеки, зберігши лише мінімально необхідну номенклатуру методів профілактики та відбиття потенційних загроз;

- адекватної відповіді: припускає можливість використання службою безпеки всього комплексу легітимних методів профілактики та відбиття потенційних загроз; як виняток допускається використання і не повністю легітимних методів, але лише щодо тих конкурентів чи інших джерел загроз, які першими застосували подібні методи проти конкретного підприємства. В сучасних умовах даний напрямок застосовується більшістю підприємств.

До факторів, що визначають вибір базового напрямку стратегії забезпечення фінансової безпеки підприємства, відносяться: спільна стратегія розвитку («місія») підприємства; ступінь агресивності конкурентної стратегії підприємства; ступінь «криміногенності» регіону розміщення підприємства; фінансові можливості підприємства по забезпеченню власної безпеки; кваліфікація персоналу служби безпеки підприємства; наявність підтримки з боку місцевих органів державної влади.

На третьому етапі, після встановлення основних цілей і завдань фінансової безпеки, відбувається побудова системи забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства, яка представляє собою обмежену безліч

взаємопов'язаних елементів, що забезпечують безпеку підприємства шляхом ефективного менеджменту, а також досягнення ним цілей бізнесу.

Серед першочергових заходів формування надійної системи фінансово-економічної безпеки на підприємстві, необхідним вважається: створення служби (відділу) економічної безпеки; проведення заходів матеріального стимулювання, фінансування захисних заходів; використання технічних засобів і системи охорони; використання сучасних інформаційних технологій, систем захисту від несанкціонованого доступу до баз даних; проведення заходів морального впливу, виховної роботи з персоналом; розробка кодексів поведінки, створення атмосфери корпоративного духу, партнерства [8, с.307-308].

Проведені автором дослідження, викладені у [5, с.88-90; 9, с.289-290], дозволили сформуванню систему базових принципів, на яких будується система фінансово-економічної безпеки підприємства. В цю систему принципів входять: системність побудови, безперервність, законність, об'єктивність, обґрунтованість, плановість, економічна доцільність, результативність, оптимізація витрат, ефективність управлінських рішень, інформованість, комплексність рішень, збалансованість інтересів, своєчасність, постійний моніторинг, активність, координація та взаємодія, інтегрованість, варіативність (альтернативність) дій, оперативність та динамічність, адекватність реагування, адаптивність, гнучкість управління, превентивність, гласність та конфіденційність, терміновість реагування, пріоритетність використання внутрішніх ресурсів, управління першими симптомами та ін.

Передбачається, що система основних заходів безпеки повинна бути відома всім співробітникам підприємства. У той же час цілий ряд способів і методів забезпечення безпеки, а також частина наявних сил і засобів знаходяться в законспірованому стані і відомі лише вузькому колу фахівців.

Реалізація функцій побудованої системи забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства здійснюється суб'єктами безпеки, тобто тими особами, підрозділами, службами, органами, відомствами, установами, які безпосередньо займаються проблемою забезпечення економічної безпеки.

Згідно до [6, с.47] можна виділити дві групи суб'єктів безпеки:

1. Суб'єкти, які входять в структуру самого підприємства і вирішують завдання щодо забезпечення його безпеки: служба безпеки або охорона, що виконує першочергові функції щодо запобігання силового (кримінального) впливу на діяльність підприємства; структурні підрозділи в рамках організаційної системи управління підприємством, основною функцією яких є не просто охорона підприємства як об'єкта захисту, а досягнення цілей безпеки.

2. Суб'єкти, які знаходяться за межами підприємства і не підкоряються його керівництву: законодавчі, виконавчі, правоохоронні, судові органи державної влади, державні інститути, що здійснюють митний, валютно-експортний, податковий та інший контроль; різні приватні охоронні, детективні організації, аналітичні, консалтингові центри, які надають платні послуги з охорони об'єктів, забезпечують захист інформації, комерційної таємниці, і які готують під замовлення інформацію про конкурентів, ненадійних партнерів.

Одним із завдань четвертого етапу є оцінка рівня фінансово-економічної безпеки підприємства в заданий момент часу. Методика оцінювання рівня фінансової безпеки включає ряд кроків, взаємопов'язаних між собою: вибір системи показників оцінки фінансово-економічної безпеки; структуризація показників оцінки; обґрунтування методів оцінки; формування комплексного інтегрального показника фінансово-економічної безпеки, який характеризує ступінь наближення підприємства до безпечного стану; визначення порогових значень показників фінансової безпеки; оцінювання рівня фінансово-економічної безпеки за обраною системою показників, моніторинг вибраних показників і зіставлення їх фактичних значень із пороговими [10, с.85].

Після проведення оцінки рівня фінансово-економічної безпеки і виявлення існуючих і потенційних загроз, на п'ятому етапі проводиться розрахунок фінансових, матеріально-технічних, трудових ресурсів, необхідних для забезпечення безпеки, а також проводиться зіставлення необхідних витрат з можливим збитком від впливу загроз.

На шостому етапі розробляється комплекс заходів щодо реалізації основних положень концепції фінансово-економічної безпеки підприємства. Зокрема, формується стратегічний план (програма) роботи структурних підрозділів підприємства за рішенням завдань, визначених концепцією.

На заключному етапі робляться висновки щодо ефективності застосування концепції фінансово-економічної безпеки, тобто визначається ефективність її реалізації. На цьому етапі: перевіряється відповідність концепції, сформульованих в ній цілей і завдань створеній системі забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства, реальним і потенційним загрозам; ступінь достатності виділених ресурсів для реалізації концепції; здатність служби безпеки вирішувати поставлені перед нею завдання; в рамках системи забезпечення фінансово-економічної безпеки оцінюється доцільність і ефективність проведених заходів щодо досягнення відповідного стану фінансової безпеки підприємства.

Даний блок є заключним і результативним в загальній концепції фінансово-економічної безпеки підприємства. У випадку виявлення низької ефективності діючої концепції, що знаходить своє відображення, перш за все в падінні рівня фінансової безпеки, необхідним є її перегляд, переосмислення на підставі аналізу допущених помилок і неточностей.

Слід відзначити, що до факторів гарантування фінансово-економічної безпеки підприємства належать: ступінь адаптивності стратегічного потенціалу підприємства; залежність підприємства від інтенсивності його зв'язків з постачальниками різного роду ресурсів; охорона комерційної таємниці підприємства і накопичення інформації про можливе втручання інших економічних агентів у діяльність підприємства; ступінь можливого ризику прийнятих рішень [11, с.512].

За результатами дослідження можна зробити такі висновки. Для організації ефективного захисту підприємства від внутрішніх і зовнішніх загроз необхідно розробити концепцію забезпечення його фінансово-економічної безпеки. Концепція фінансової складової економічної безпеки повинна:

- знаходити відображення в загальній концепції економічної безпеки підприємства;
- розглядатися як багатоаспектний процес, який накладається на організаційну структуру підприємства;
- виступати основою для розробки стратегії забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства;
- включати шляхи виявлення й усунення загроз, а також принципи, які необхідно при цьому застосовувати;
- забезпечувати збалансованість фінансово-економічних інтересів підприємства і виявлених інтересів суб'єктів зовнішнього середовища, що взаємодіють з ним;
- включати такі форми й способи узгодження цих інтересів, щоб результати взаємодії підприємства з суб'єктами зовнішнього середовища забезпечили підприємству ефективну й прибуткову діяльність.

Послідовна реалізація запропонованого алгоритму формування концепції забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства дасть можливість: всебічно проаналізувати стан та ефективність управління фінансовою безпекою підприємства з метою своєчасного виявлення негативних аспектів; запровадити необхідні коригувальні заходи з метою дотримання запланованого рівня фінансової безпеки підприємства.

Література:

1. Локотецька О.В. Концепція комплексної системи гарантування економічної безпеки підприємства [Текст] / О.В. Локотецька // Бізнес-інформ. – 2012. – № 3. – С. 171-174.
2. Райзберг Б.А. Современный экономический словарь [Текст] / Б.А. Райзберг, Л.Ш. Лозовский, Е.Б. Стародубцева. – М.: ИНФРА-М, 1999. – 479 с.
3. Ареф'єв В.О. Концептуальні підходи щодо управління фінансовою безпекою підприємства на стратегічному і тактичному рівнях [Текст] / В.О. Ареф'єв // Бізнес-інформ. – 2011. – № 12. – С. 74-76.

4. Картузов Є.П. Визначення фінансової безпеки підприємства: поняття, зміст, значення і функціональні аспекти [Текст] / Є.П. Картузов // Актуальні проблеми економіки. – 2012. – № 8(134). – С. 172-181.
5. Орлик О.В. Теоретичні аспекти забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємств [Текст] / О.В. Орлик // Вісник соціально-економічних досліджень : зб. наук. праць. – Одеса: ОНЕУ. – 2015. – Вип. 1(56). – С. 84-92.
6. Грунин О.А. Экономическая безопасность организации [Текст] / О.А. Грунин С.О. Грунин. – СПб. : Питер, 2002. – 160 с.
7. Алавердов А.Р. Организация и управление безопасностью в кредитно-финансовых организациях [Текст] : учеб. пособ. / А.Р. Алавердов. – М.: Московский гос. ун-т экономики, статистики и информатики, 2004. – 82 с.
8. Орлик О.В. Напрямки формування надійної системи економічної безпеки суб'єктів господарювання [Текст] / О.В. Орлик // Соціально-економічні аспекти розвитку економіки та управління : міжнар. наук.-прак. конф., 16-17 січня 2014 р.: матер. конф. – Дніпропетровськ : «ФОП Дробязко С.І.», 2014. – С. 306-309.
9. Орлик О.В. Финансово-экономическая безопасность предприятия и принципы ее обеспечения [Текст] / О. В. Орлик // Economics and management: theory and practice : collection of scientific articles. – 2014. – Vol. 2. – P. 286-291.
10. Орлик О.В. Технологія управління фінансово-економічною безпекою підприємств [Текст] / О.В. Орлик // Вісник Дніпропетровського університету ім. Олеся Гончара. Серія: Економіка. – Дніпропетровськ : ДНУ, 2015. – Вип. 9(1). – Т. 23. – № 10/1. – С. 80-89.
11. Шваб Л.І. Економіка підприємства [Текст] : навч. посіб. для студ. вищих навч. закл. / Л.І. Шваб. – К.: Коравела, 2005. – 568 с.

МОЛОДЕЖНАЯ ПОЛИТИКА ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА КАК ФАКТОР СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ЛИЧНОСТИ

Стадник Н.Н.

доктор философских наук, профессор
Киевский университет имени Бориса Гринченко

Национальная безопасность вместе с такими составляющими как экономическая безопасность, обороноспособность страны, защита от техногенных и экологических катастроф, также включает и социальную безопасность. Социальная безопасность – это состояние защищенности личности, социальной группы, сообщества от угроз нарушения их жизненно важных интересов, прав, свобод. Социальная безопасность – это, в конце концов, бережное отношение государства к главному своему богатству – человеку.

В структуре комплексной системы социальной безопасности, необходимой составляющей являются как молодежные сообщества, так и каждый молодой человек соответственно. Опыт последних десятилетий убедительно доказывает, что политических и экономических успехов достигают именно те государства, которые уделяют повышенное внимание молодежи. Поэтому в новом тысячелетии стратегические преимущества будут у тех государств и обществ, которые научатся эффективно использовать человеческий потенциал и в первую очередь тот инновационный потенциал развития, носителем которого является молодежь.

Проблемы молодежи в Украине, с учетом вышесказанного, а также общего состояния социальной действительности, требуют определенного переосмысления. Для обеспечения эффективной системы социальной безопасности молодежи и социальной безопасности в целом, необходимо усовершенствование государственной молодежной политики Украины как фактора социальной безопасности через выработку перспективных направлений ее становления с учетом положительного зарубежного опыта.

Проведенное исследование актуальных проблем молодежной политики в странах ЕС, определение приоритетных направлений преодоления негативных

явлений имеет целью использование этого положительного опыта для решения проблем обеспечения безопасности личности, в том числе представителей молодого поколения Украины.

Путь от зарождения европейской социальной идеи к общей социальной политике Европейского Союза пролегал через много лет европейской истории. В 2009 г. был принят документ «Молодежная стратегия ЕС: инвестирование и расширение полномочий», который начинается словами: «Будущее Европы зависит от молодежи. Тем не менее, для многих молодых людей возможность преуспеть в жизни находится под угрозой» [1, с.3].

Предложенная стратегия основана на сочетании двух подходов:

- вложение средств в молодое поколение и его благополучие;
- наделение молодых людей более широкими социальными полномочиями с целью обновления общества и его ценностей.

Молодежная стратегия предусматривает сотрудничество стран ЕС с целью:

- создания более широких возможностей для молодежи;
- расширения доступа молодежи ко всем социальным ресурсам;
- укрепления солидарности между обществом и молодым поколением.

Реализовать эти цели необходимо в различных сферах, первой из которых является образование. ЕС уделяет образовательной политике все больше внимания. Она определяется как часть Европейской стратегии занятости, а цели образовательной политики включаются в ориентиры политики занятости. Если социальная политика, в частности относительно занятости и образования, долгое время играла сопутствующую роль для реализации цели развития внутреннего рынка ЕС, то в последнее время она стала независимой от нее. Однако эта независимость поставлена в тесные программные рамки: «первостепенное значение внутреннего рынка ЕС» заменено «первоочередным значением конкурентоспособности». Если раньше политика занятости и образования тщательно проверялись на предмет того, не препятствуют ли они

работе внутреннего рынка, то сегодня их проверяют, прежде всего, на предмет того, способствуют ли они конкурентоспособности.

В наиболее общем плане перспективные направления политики ЕС отражены в стратегии «Европа 2020», для достижения целей которой выдвинуты семь магистральных инициатив, и все они в той или иной степени связаны с молодежной политикой. Прежде всего, это относится к таким программам, как «Молодежь в движении», которая предусматривает на национальном уровне государства-членов [2, с.13]:

- обеспечение эффективных инвестиций в систему образования и систему профессиональной подготовки на всех уровнях;
- повышение производительности в сфере образования, внимание к каждому сегменту в рамках комплексного подхода, охватывающего ключевые компетенции;
- повышение открытости и актуальности систем образования путем создания национальных квалификационных рамок и лучшей координации учебных результатов для потребностей рынка труда;
- улучшение доступа молодых людей к рынку труда на основе комплексных мероприятий, в частности руководства, консультаций и профессиональной подготовки.

Молодежь – одна из важнейших целевых групп на рынке труда. Масштабы проблем и причины безработицы среди молодежи варьируются от одного государства ЕС к другому, но в большинстве случаев следует выделить следующие факторы (подобные факторы можно выделить и в Украине):

- выпускники школ имеют низкий уровень квалификации;
- недостаток у молодежи востребованных на рынке труда навыков и отсутствие опыта работы; ограниченность возможностей профессиональной подготовки;
- неэффективные меры активного регулирования рынка труда.

Уровень безработицы среди молодежи, как правило, значительно выше, чем уровень безработицы для всех других возрастных категорий. В июне 2015

года 4,7 миллиона молодых людей (20,7%) были безработными в ЕС-28, но по сравнению с аналогичным периодом 2014 года количество безработной молодежи снизилось на 386 тыс. человек. В июне 2015 года самые низкие показатели наблюдались в Германии (7,1%), Мальте (10,0%), Эстонии (10,1% в мае 2015 г.), Дании и Австрии (10,3%), а самые высокие – в Греции (53,2% в апреле 2015), Испании (49,2%), и Хорватии (43,1% во втором квартале 2015) [3].

Всеобъемлющий рост, провозглашенный Стратегией «Европа-2020», предусматривает предоставление молодым людям больших возможностей за счет обеспечения высокого уровня занятости, инвестиций в компетенции, модернизации рынков труда, систем подготовки кадров, с тем, чтобы помочь им предвидеть изменения и управлять ими и построить собственную безопасность. Мероприятия в рамках этой приоритетной задачи требуют модернизации и укрепления политики занятости, образования и подготовки кадров за счет увеличения участия в трудовой жизни и снижение структурной безработицы, а также увеличения корпоративной социальной ответственности среди деловых кругов.

Ведущей инициативой Стратегии «Европа-2020» была отмечена «Программа новых умений и рабочих мест», которая предусматривала на национальном уровне государств-членов [2, с.18-19]:

- принятие мер для достижения баланса гарантий занятости и гибкости рынка труда, как согласовано с Европейским Советом; сокращение фрагментации рынка труда, облегчение переподготовки и содействие объединению работы и семейной жизни;
- пересмотр и регулярный контроль эффективности налоговой системы и системы социальных выплат;
- поощрение новых форм баланса между работой и семейной жизнью, а также повышение гендерного равенства;
- поощрение и контроль эффективности внедрения результатов социального диалога;

- стимулирование реализации Европейской системы квалификаций путем создания национальных систем квалификаций;
- обеспечение получения навыков, необходимых для участия в дальнейшей профессиональной подготовке и на рынке труда, и их признание в ходе общего, профессионального, высшего образования и образования для взрослых, в том числе в ходе формального и неформального обучения;
- развитие партнерских связей между образованием / обучением и работой, особенно через участие социальных партнеров в планировании образовательных и учебных программ.

В декабре 2011 года началась реализация вышеупомянутой инициативы «Молодежь в движении», а со временем возникла еще одна инициатива для молодежи, которая является составной частью инициативы «Молодежь в движении» – «Возможности для молодежи». Как и другие инициативы ЕС в сфере занятости, последняя инициатива опирается на прочные партнерские отношения, призывает к согласованным действиям между властями стран-членов, представителями бизнеса, социальными партнерами и ЕС. В рамках инициативы «Возможности для молодежи» на ближайшие годы был поставлен ряд задач и определены основные направления деятельности [4, с.12-13]:

- мобилизация Европейского социального фонда (ЕСФ) для поддержания развития навыков и перехода от обучения к трудовой деятельности;
- поддержание мобильности на рынке труда;
- поддержание перехода от учебы к трудовой деятельности.

Было предусмотрено сотрудничество Европейской Комиссии со странами-членами относительно репрограммирования и ускорения реализации специальных широкомасштабных программ для молодежи с использованием ускоренной процедуры для модификации оперативных программ, а также расходы технической помощи Европейского социального фонда на поддержание создания программ ученичества.

Отдельно предусмотрены расходы на программы поддержки предпринимательства среди молодежи. Также страны-члены ЕС в сотрудничестве с социальными партнерами стремятся к значительному увеличению предложения профессиональной подготовки на рабочем месте (ученичества) при условии, что такая подготовка предоставляет молодым людям реальные возможности получения специфических знаний и опыта работы и способствует переходу к стабильным формам занятости. Заслуживает внимания начало реализации с 2012 г. Платформы по поддержанию предложения и спроса на высококачественные места стажировки, в том числе панорама ЕС о стажировке (EU panorama on trainee-ships), призванная повысить прозрачность условий для стажеров во всем ЕС.

Страны-члены должны предоставлять специальные услуги EURES (европейский портал профессиональной мобильности сети по укомплектованию) и всячески способствовать тому, чтобы рабочие места в общеевропейской базе были успешно заполнены молодыми людьми. В частности, программа «Твоя первая EURES работа», основанная Европейской Комиссией в 2011 г., предоставляет доступ к 1,4 млн. вакансий. На портале проекта зарегистрировано более 31 тыс. потенциальных работодателей [5].

Еще одна флагманская инициатива по оптимизации сферы занятости молодежи – «Повестка дня для новых квалификаций и рабочих мест» (апрель 2012 г.) – основывается на пакете мер содействия занятости (ПСЗ) [6]. ПСЗ – это рекомендации Европейской Комиссии национальным правительствам стран-членов ЕС с четким акцентом на создании рабочих мест и улучшении мероприятий в сфере занятости населения для достижения целей Стратегии «Европа 2020».

Вместе с вспомогательными документами этот пакет мер содействия занятости не только способствует внедрению флагманской инициативы «Новые квалификации для новых рабочих мест», но из-за лучшей синергии помогает реализовывать другие флагманские инициативы, в частности «Европейскую программу действий в области цифровых технологий», программы

«Инновационный союз», «Молодежь в движении», «Индустриальная политика в эпоху глобализации» и «Европейская платформа против бедности и социального отторжения». Этот документ также показывает, как можно мобилизовать финансовые ресурсы ЕС, особенно Европейского социального фонда, для поддержания реформ на молодежном рынке труда и увеличения необходимых инвестиций в условиях экономического спада.

Первая часть ПСЗ «Поддержка создания рабочих мест» должна способствовать росту жизнеспособных видов деятельности, секторов и предприятий, особенно малых и средних. Предусмотрено принимать меры для улучшения ситуации на рынке труда уязвимых и социально незащищенных категорий населения, в частности молодежи [6, с. 5-9]:

1. Стимулировать спрос на рабочую силу, путем:

- предоставления дотаций работодателям, которые создают новые рабочие места для молодежи или длительных безработных;
- снижения налоговой нагрузки на труд;
- поощрения и поддержания самостоятельной занятости, социальных предприятий и предпринимателей;
- преобразования неформальной занятости в формальную;
- повышение заработной платы.

2. Использовать потенциал создания рабочих мест в ключевых секторах («зеленая экономика», ИКТ, здравоохранение) путем:

- поддержания жизнеобеспечивающего роста с переходом к «зеленым» и энергоэффективным технологиям;
- понимания демографических вызовов как возможностей для создания рабочих мест в сфере здравоохранения;
- получения положительных эффектов от распространения ИКТ.

3. Мобилизовать фонды ЕС на создание рабочих мест в 2014-2020 годах.

Во второй части пакета мер содействия занятости «Восстановление динамики рынков труда» предлагаются следующие приоритеты [6, с. 9-20]:

□ реформирование рынков труда для обеспечения инклюзивных переходов между статусами активности и занятости;

□ мобилизация всех заинтересованных сторон в процесс реформирования рынков труда, в частности укрепление социального диалога;

□ инвестиции в образование и подготовку кадров в т.ч. мониторинг потребностей в навыках, четкое признание профессиональных навыков и квалификаций, улучшение взаимодействия между институтами на рынке труда;

□ стимулирование общеевропейского рынка труда.

В третьей части ПСЗ – «Расширение управления в ЕС» определены следующие приоритеты для улучшения управления в сфере занятости в ЕС [6, с. 21-24]: дополнение национальной отчетности и координации многосторонним надзором; усиление участия социальных партнеров; лучшее сочетание целей политики и использования средств.

Во время заседания Европейского Совета, которое состоялось в Брюсселе 27-28 июня 2013 года, лидеры ЕС одобрили всеобъемлющий план борьбы с молодежной безработицей. Он содержит предложения по ускорению внедрения двух механизмов стимулирования занятости для молодежи – так называемых «Инициативы молодежной занятости» и «Схемы гарантий для молодежи». Планом предусмотрено активизацию мобильности среди молодежи и привлечение социальных партнеров к решению проблем молодежной безработицы. Также лидеры ЕС договорились, что 6 млрд. евро, выделенных на внедрение «Инициативы молодежной занятости», будут доступны в первые два года существования нового бюджета ЕС на 2014-2020 годы [5].

Современное поколение молодых европейцев является наиболее образованным, технически продвинутым и мобильным за всю историю, но оно же сталкивается и с высокими социальными и другими рисками, порождаемыми глобализацией, климатическими изменениями и т.п. Безработица среди молодежи рассматривается как одна из главных социальных проблем. С целью повышения уровня трудоустройства молодежи и в дальнейшем предусматривается использовать инновации в области

образования, учебных систем и служб занятости. Также, одним из важнейших направлений социальной политики ЕС является обеспечение фундаментальных прав молодым людям, которые подверглись бедности и социальной изоляции, и предоставления им возможности жить достойно, активно участвовать в жизни общества.

В большинстве стран ЕС развитие и формирование молодежной политики в долгосрочной перспективе стали одним из главных вопросов диалога между социальными партнерами. Однако масштабы эффективности социального диалога и партнерства в этой сфере на сегодня ограничены возможностями и имеющимися ресурсами участников. Они отличаются в зависимости от страны, отрасли, масштабов предприятий.

Следует отметить, что молодежная политика стран Европейского Союза базируется на их собственном опыте формирования и реализации такой политики. В свою очередь, что касается Украины, стоит отметить, что в Украине как в относительно молодом государстве процесс формирования модели государственной молодежной политики находится на начальных этапах. Но, анализ и изучение отдельных положительных примеров успешной реализации молодежной политики стран ЕС, даст возможность Украине развивать свою собственную модель молодежной политики, безусловно, позволит избежать стратегических ошибок, которые могут негативно повлиять на формирование социально-экономической безопасности каждого молодого человека. То есть, формирование украинской молодежной политики должно происходить с учетом опыта функционирования наиболее эффективных мероприятий молодежной политики стран Европейского Союза, что позволит выработать действенный механизм и стратегию развития молодежной общины и общества в целом.

Литература:

1. Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. An EU Strategy for Youth – Investing and

- Empowering. A renewed open method of coordination to address youth challenges and opportunities, COM (2009) 200 final, Brussels, 27.4.2009 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2009:0200:FIN:EN:PDF>
2. ЄВРОПА 2020. Стратегія для розумного, сталого та всеохоплюючого зростання. ЄВРОПЕЙСЬКА КОМІСІЯ Брюссель, 03.03.2010 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.google.ru/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=3&ved=0CCoQFjACahUKEwiq0YO_xYfHAhUBBiwKHem9Bvs&url=http%3A%2F%2Fminjust.gov.ua%2Ffile%2F31493&ei=nY28VeqOIIGMsAHp-5rYDw&usg=AFQjCNFuJCMYlpwXpDFkglJhd-yjM5VYrw&bvm=bv.99261572,d.ZGU&cad=rjt
  3. Unemployment statistics. Main statistical findings, Recent developments in unemployment at a European and Member State level // Eurostat [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Unemployment_statistics
  4. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. Youth Opportunities Initiative, COM (2011) 933 final, Brussels, 20.12.2011. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.google.ru/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&ved=0CCQQFjABahUKEwil1Pvqj5DHAhWEGh4KHe4oDL4&url=http%3A%2F%2Fec.europa.eu%2Fsocial%2FBlobServlet%3FdocId%3D7276%26langId%3Den&ei=Tw3BVeXwMIS1eO7RsPAL&usg=AFQjCNHI2LMiM8wpdqvGZ6ulww3mXTduKw&bvm=bv.99261572,d.ZGU&cad=rjt>
  5. Саммит Евросоюза: лидеры ЕС согласовали меры по борьбе против молодежной безработицы [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/press_corner/all_news/news/2013/2013_07_01_1_uk.htm .

6. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. Towards a job-rich recovery, COM (2012) 173 final, Strasbourg, 18.4.2012. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://ec.europa.eu/health/workforce/docs/communication_towards_job_rich_recovery_en.pdf
7. Акіліна О.В. Соціальна оцінка процесу модернізації політичної системи України // Модернізація соціогуманітарного простору: історичний досвід, виклики та перспективи: збірка матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (Житомир-Винниця, 14-15 травня 2015 р.). – Житомир: Scientific Publisher, 2015. – 322 с. – С. 221-222.
8. Ільч Л. Ціннісні орієнтації молоді в освітньо-професійній сфері та шляхи мінімізації ризиків її соціального відторгнення на ринку праці / Л. Ільч // Україна: аспекти праці. – 2014. – №8. – С. 15-22.

АНКЕТА ЕКСПЕРТНОЇ ОЦІНКИ ВСТАНОВЛЕННЯ ВАГОВИХ КОЕФІЦІЕНТІВ ДЛЯ РОЗРАХУНКУ РІВНЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕПЕКИ ДЕРЖАВИ

Тимошенко О.В.

кандидат економічних наук, доцент
ВНЗ «Національна академія управління»

Своєчасна економічна діагностика і моніторинг основних складових економічної безпеки та своєчасне усунення загроз її виникнення через вжиття адекватних заходів дасть можливість посилити рівень економічної безпеки держави в цілому.

ВНЗ «Національна академія управління» в рамках виконання докторського дисертаційного дослідження на тему: «Механізм забезпечення економічної безпеки держави» та Київський національний університет культури і мистецтв (кафедра економіки) у межах виконання наукової теми: «Механізм державного регулювання забезпечення економічної безпеки держави» (державний номер реєстрації: 01150006584) ставить за мету виявити найбільш вагомі та важливі індикатори, які характеризують стан економічної безпеки держави в масштабах світової економіки.

У межах даного дослідження ми ставимо за мету також визначити вагові коефіцієнти функціональних складових 1-ого порядку та основних показників економічної безпеки в розрізі кожної компоненти 2-ого порядку (субіндекси економічної безпеки).

На основі експертного опитування нами будуть запропоновані вагові коефіцієнти, які можуть бути застосовані при оцінюванні рівня економічної безпеки не лише на локальному, регіональному, національному рівнях, але й на міждержавному рівні з метою рейтингування країн за індексом економічної безпеки.

Опрацювання результатів експертного опитування буде здійснено не методом середньоарифметичних величин (даний метод є найбільш розповсюдженим і застосовується в усіх країнах), а на основі застосування окремих ігрових концепцій при оцінюванні групових рішень та використання

інструментарію кореляційного аналізу (зокрема рангової кореляції), що дасть можливість найбільш точно сформулювати пріоритетність та вагомість індикаторів економічної безпеки. Перелік індикаторів сформований з урахуванням світового досвіду, узагальнення відомих праць вітчизняних та зарубіжних вчених щодо визначення рівня економічної безпеки з домінуючим значенням динамічних показників та із врахуванням можливості їх розрахунку для кожної з досліджуваних країн (доступність статистично-інформативної бази).

Перелік даних індикаторів в межах подальших досліджень може доповнюватись або уточнюватись як за складними, так і за функціональними індикаторами.

В межах цього експертного опитування просимо Вас дати відповіді на запитання анкети:

1.1. Проранжуйте за мірою пріоритетності важливість впливу окремих функціональних складників на інтегральний показник економічної безпеки держави від 1 до 9 (1 - даний показник має найменший вплив; 9 – пріоритетність у контексті впливу даного показника на економічну безпеку максимальна).

1.2. Вкажіть ваговий коефіцієнт показника від 0 до 1 таким чином, щоб загальна вага показників в сумі становила 1.

Таблиця 1

Ранжування важливості впливу окремих функціональних складників на інтегральний показник економічної безпеки держави

Назва показника і його сутність	Ранжування	
	За пріоритетністю	За ваговими коефіцієнтами
1. Макроекономічний показник – характеризує такий стан економіки, за якого досягається макроекономічна відтворювальна рівновага.		
2. Продовольча складова - характеризує такий стан виробництва продуктів харчування в країні, що здатний повною мірою забезпечити потреби кожного члена суспільства в продовольстві належної якості за умови його збалансованості та доступності для кожного члена суспільства.		
3. Соціально-демографічний показник - це стан розвитку держави, за якого держава здатна забезпечити гідний і		

якісний рівень життя населення незалежно від віку, статі, рівня доходів, сприяти розвитку людського капіталу як найважливішої складової економічного потенціалу країни;		
4. Монетарний індикатор (грошово-кредитна та валютна складова) - це такий стан розвитку національної економіки, за якого забезпечується стабільність національної грошової одиниці, прийнятний рівень інфляції, що сприяє зростанню реальних доходів, створення такого стану курсоутворення, який сприятиме залученню прямих фінансових інвестицій та експортно-імпортній активності країни, створення цілісності та єдності фінансово-кредитної системи.		
5. Фіскально-боргова складова. Бюджетно-податкова складова – це стан бюджетно-податкової системи, який характеризується забезпеченням фінансової стійкості державних фінансів у напрямку виконання державою в повному обсязі покладених на неї функцій та визначається оптимальним рівнем податкового навантаження та ефективного розподілу бюджетних коштів. Боргова компонента характеризує оптимальне співвідношення між внутрішніми та зовнішніми запозиченнями, коли держава в повному обсязі здатна виконувати взяті на неї зобов'язання щодо виплати боргу та відсотків за ним з метою стимулювання економічного розвитку та компенсації негативного сальдо торговельного балансу.		
6. Зовнішньоекономічний показник - описує такий стан держави, який характеризує її спроможність протистояти негативному впливу зовнішніх чинників, в повній мірі адаптувати свої економічні інтереси на зовнішніх ринках та створювати сприятливі умови розвитку експортно-імпортного потенціалу та раціоналізації структури зовнішньоторговельного обороту.		
7. Інноваційний показник – це такий стан національної економіки, при якому забезпечується стійка підтримка науково-технічного потенціалу країни, можливість розробки нових досягнень і впровадження їх в інтересах прогресивного розвитку суспільства.		
8. Інвестиційний показник – це такий стан вітчизняних інвестицій, який здатний забезпечити довгострокову економічну динаміку та технологічне переозброєння економіки.		
9. Показник екологічної сталості - враховує успіх країн у зниженні впливу забруднення довкілля внаслідок економічної діяльності на здоров'я людей та природні екосистеми.		
Σ	-	1

2. 2.1. Проаналізуйте за попереднім методом (мірою пріоритетності) вплив функціональних складників на макроекономічну складову інтегрального

показника економічної безпеки держави (1 - даний показник має найменший вплив; 9 – пріоритетність максимальна).

Вкажіть ваговий коефіцієнт показника від 0 до 1 таким чином, щоб загальна вага показників в макроекономічній складовій сумі становила 1.

Таблиця 2

Макроекономічний показник

Назва показника і його сутність		Ранжування		Порогове значення	Ваші пропозиції до порогового значення
		За пріоритетністю	За ваговими коефіцієнтами		
1		2	3	4	5
2.1. Макроекономічний показник					
2.1.1.	Розмір економіки країни, відсотків до світового ВВП			Тенденція до зростання	
2.1.2.	Відношення обсягу ВВП на одну особу в країні до середнього значення в країнах ЄС-28, %			Не менше 50	
2.1.3.	ВВП на душу населення, дол. США			Тенденція до зростання	
2.1.4.	ВВП на душу населення (за паритетом купівельної спроможності – дол. США)			Не менше 75	
2.1.5.	Рівень тінізації економіки , % ВВП			Не більше 20	
2.1.6.	Сальдо поточного рахунку платіжного балансу країни, % ВВП			Позитивне	
2.1.7.	Рівень безробіття (за методологією Міжнародної організації праці), %			Не більше 10	
2.1.8.	Рівень тривалого безробіття (понад 12 місяців), % до загальної чисельності безробітних			Не більше 25	
2.1.9	Темп приросту ВВП, %			Не менше 100	
∑ «Макроекономічний показник»		-	1	-	-

2.2. Проаналізуйте нижчезазначені складові (табл. 3-9) за аналогічним алгоритмом.

Таблиця 3

Продовольча складова

Назва показника і його сутність		Ранжування		Порогове значення	Ваші пропозиції до порогового значення
		За пріоритетністю	За ваговими коефіцієнтами		
1		2	3	4	5
2.2. Продовольча складова					
2.2.1.	Урожайність основних зернових та зернобобових культур, ц з 1 га площі збирання				
2.2.2.	Середній річний удій молока від однієї корови, кг				
2.2.3.	Добова калорійність харчування людини, тисяч калорій				
2.2.4.	Виробництво зерна на одну особу за рік				
2.2.5.	Величина прожиткового мінімуму в частину набору продуктів харчування			Не менше законодавчо встановленого мінімуму	
Σ «Продовольча складова»		-	1	-	-

Таблиця 4

Соціально-демографічний показник

Назва показника і його сутність		Ранжування		Порогове значення	Ваші пропозиції до порогового значення
		За пріоритетністю	За ваговими коефіцієнтами		
1		2	3	4	5
2.3. Соціально-демографічний показник					
2.3.1.	Чисельність наявного населення, % до рівня 1990 року			Тенденція до зростання	
2.3.2.	Очікувана тривалість життя при народженні, років			Тенденція до зростання	
2.3.3.	Частка населення похилого віку в загальній чисельності населення (станом на кінець звітного періоду), % (коефіцієнт старіння)			Не більше 18	
2.3.4.	Співвідношення загальних доходів 10% найбільш та найменш забезпеченого населення (децильний коефіцієнт фондів), разів			Не більше 8	
2.3.5.	Обсяг видатків зведеного бюджету на охорону здоров'я, % ВВП			Не менше 4	
2.3.6.	Обсяг видатків зведеного бюджету на освіту, % ВВП			Не менше 8	

2.3.7.	Рівень злочинності (кількість злочинів на 1000 осіб населення)			Тенденція до зменшення	5
2.3.8.	Норма бідності (%)			10	
Σ «Соціально-демографічний показник»		-	1	-	-

Таблиця 5

Монетарний індикатор (грошово-кредитна та валютна складова)

Назва показника і його сутність		Ранжування		Порогове значення	Ваші пропозиції до порогового значення
		За пріоритетністю	За ваговими коефіцієнтами		
1		2	3	4	5
2.4. Монетарний індикатор (грошово-кредитна та валютна складова)					
2.4.1	Валові міжнародні резерви України, місяців імпорту			Не менше 3	
2.4.2	Частка кредитів в іноземній валюті в загальному обсязі наданих кредитів, %			Не більше 50	
2.4.3	Рівень доларизації грошової маси, %			Не більше 10	
2.4.4	Обсяг готівки, % до ВВП			Не більше 4	
2.4.5	Питома вага довгострокових кредитів у загальному обсязі наданих кредитів (скорегований на курсову різницю), %			Не менше 30	
2.4.6	Індекс зміни офіційного курсу гривні до долара США, середні за період, %			Не більше 6	
2.4.7	Рівень інфляції, %			Не більше 7	
Σ «Монетарний індикатор»		-	1	-	-

Таблиця 6

Фіскально-боргова складова

Назва показника і його сутність		Ранжування		Порогове значення	Ваші пропозиції до порогового значення
		За пріоритетністю	За ваговими коефіцієнтами		
1		2	3	4	5
2.5. Фіскально-боргова складова					
2.5.1.	Відношення обсягу державного та гарантованого державного боргу до ВВП, %			Не більше 55	
2.5.2.	Відношення обсягу валового зовнішнього боргу до ВВП, %			Не більше 25-30	
2.5.3.	Відношення дефіциту/профіциту державного бюджету до ВВП, %			Не більше 3-4	

2.5.4.	Рівень перерозподілу ВВП через зведений бюджет, %			Не більше 30	
2.5.5.	Відношення обсягу сукупних платежів з обслуговування та погашення зовнішнього державного боргу до доходів державного бюджету, %			Не більше 20	
2.5.6.	Частка податків у структурі державного бюджету, %			Не менше 60	
2.5.7.	Рівень податкового навантаження, %			Не більше 40-45	
2.5.8.	Податкова справедливість, відношення обсягу прямих податків до непрямих			Більше 1	
Σ «Фіскально-боргова складова»		-	1	-	-

Таблиця 7

Зовнішньоекономічний показник

Назва показника і його сутність		Ранжування		Порогове значення	Ваші пропозиції до порогового значення
		За пріоритетністю	За ваговими коефіцієнтами		
1		2	3	4	5
2.6. Зовнішньоекономічний показник					
2.6.1.	Відкритість економіки, %			Не більше 80	
2.6.2.	Коефіцієнт покриття експортом імпорту, разів			Не менше 1	
2.6.3.	Питома вага провідної країни-партнера в загальному обсязі експорту товарів, %			Не більше 25	
2.6.4.	Питома вага провідної країни-партнера в загальному обсязі імпорту товарів, %			Не більше 25	
2.6.5.	Високотехнологічний експорт (% від експорту)			Не менше 10	
2.6.6.	Частка сировини в експорті товарів, %			Не більше 50	
Σ «Зовнішньоекономічний показник»		-	1	-	-

Таблиця 8

Інноваційний показник

Назва показника і його сутність		Ранжування		Порогове значення	Ваші пропозиції до порогового значення
		За пріоритетністю	За ваговими коефіцієнтами		
1		2	3	4	5
2.7. Інноваційний показник					
2.7.1.	Частка високотехнологічної продукції в загальному обсязі реалізованої промислової продукції, %			Не менше 15	
2.7.2.	Рівень видатків на науково-технічні роботи, % від ВВП			Тенденція до зростання	
2.7.3.	Рівень фінансування інноваційної діяльності, % від ВВП			Тенденція до зростання	
2.7.4.	Питома вага підприємств, що впроваджували інновації, у загальній кількості промислових підприємств, %			Не менше 15	
2.7.5.	Питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсязі промисловості, %			Не менше 15	
Σ «Інноваційний показник»		-	1	-	-

Таблиця 9

Інвестиційний показник

Назва показника і його сутність		Ранжування		Порогове значення	Ваші пропозиції до порогового значення
		За пріоритетністю	За ваговими коефіцієнтами		
1		2	3	4	5
2.8. Інвестиційний показник					
2.8.1.	Інтегральний індекс інвестиційної сприятливості бізнес-середовища, %			Не менше 50	
2.8.2.	Рівень інвестування (відношення капітальних інвестицій до ВВП, %)			Не менше 25	
2.8.3.	Частка прямих іноземних інвестицій у загальному обсязі інвестицій, %			Не менше 30	
Σ «Інвестиційний показник»		-	1	-	-

3. Враховуючи, що для розрахунку інтегральних індикаторів економічного розвитку, глобальної конкурентоспроможності, економічної глобалізації, економічної безпеки згідно законодавства України

використовується лінійна (адитивна) форма замість мультиплікативної (нелінійної), яка б більш адекватно відображала нелінійні процеси в економіці, просимо Вас надати пропозиції щодо застосування при інтегральній оцінці нелінійних залежностей.

Ваші пропозиції щодо нелінійних залежностей:

4. Оскільки нормування індикаторів в нашій моделі буде здійснюватись на основі порогових значень, які запропоновані до Вашої уваги з урахуванням досвіду міжнародних наукових шкіл, просимо Вас підтвердити оптимальні значення у відношенню до кожного індикативного показника та з урахуванням досвіду національної економіки держави (колонка №5 таблиць 2-8).

5. Чи є коректним, на Вашу думку, враховувати при інтегральному оцінюванні економічної безпеки міжнародні індекси економічного розвитку країни? Якщо так, то з яким ваговим коефіцієнтом і пріоритетом? Дані таблиці 1.1 до уваги не беруться (необхідно проаналізувати із припущенням, що деякі коефіцієнти можуть не враховуватись (0 – ваговий коефіцієнт).

Таблиця 10

Ранжування міжнародних індексів економічного розвитку країни

Назва показника і його сутність	Ранжування	
	За пріоритетністю	За ваговими коефіцієнтами
1. Макроекономічний показник		
2. Продовольча складова		
3. Соціально-демографічний показник		
4. Монетарний індикатор		
5. Фіскально-боргова складова		
6. Зовнішньоекономічний показник		
7. Інноваційний показник		
8. Інвестиційний показник		
9. Показник екологічної сталості		
10. Індекс глобальної конкурентоспроможності Всесвітнього економічного форуму		
11. Індекс конкурентоспроможності країн світу Інституту розвитку менеджменту (IMD, Швейцарія)		
12. Індекс легкості ведення бізнесу Світового банку		

13. Індекс економічної свободи The Heritage Foundation у партнерстві із The Wall Street Journal		
14. Індекс SEDA (Аналіз сталості економічного розвитку країни), The Boston Consulting Group		
15. Індекс економічного ризику країн світу, Euromoney		
16. Індекс людського розвитку		
Σ	-	1

Дефініція індексів

Назва індексу	Дефініція індексу	Ваговий коефіцієнт
Індекс глобальної конкурентоспроможності Всесвітнього економічного форуму	<p>Індекс дає змогу оцінити здатність економіки забезпечувати достатньо високу ефективність ведення бізнесу та стадію економічного розвитку країни.</p> <p>Порівнює конкурентоспроможність країни за 113 змінними. Базовими вимогами є: якість інституцій, інфраструктура, макроекономічна стабільність, охорона здоров'я та початкова освіта. До посилювачів ефективності відносять вищу освіта та професійну підготовку, ефективність ринку товарів, ефективність ринку праці, рівень розвитку фінансового ринку, технологічна готовність, розмір ринку. Рівень розвитку бізнесу та інновації відносять до чинників розвитку та інноваційного потенціалу.</p> <p>Принциповою особливістю є те, що інтегрально він враховує концепцію стадій економічного розвитку кожної країни.</p>	
Індекс конкурентоспроможності країн світу Інституту розвитку менеджменту (IMD, Швейцарія)	<p>Індекс включає понад 320 показників, які об'єднані в 4 фактори конкурентоспроможності: «Макроекономічні показники» (78 показників: критерії оцінки національної економіки, міжнародної торгівлі, іноземних інвестицій, зайнятості й цін), «Ефективність уряду» (70 показників: бюджетна, податкова політика, інституційна інфраструктура, регулювання бізнесу, громадські інститути), «Ефективність бізнесу» (67 показників: критерії продуктивності, ринку праці, фінансових ринків, менеджменту, корпоративних цінностей) та «Інфраструктура» (114 показників: базові індикатори інфраструктури, а також коефіцієнти інфраструктури для розвитку технологій, науки, охорони здоров'я, екології й освіти).</p> <p>На основі отриманих рейтингових оцінок формують «профілі конкурентоспроможності» окремих країн.</p>	
Індекс легкості ведення бізнесу Світового банку	<p>Індекс характеризує легкість і простоту адміністративних процедур малого і середнього підприємництва. Показники щодо розрахунку індексу поділяють на дві групи:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Рівень міцності правових інститутів щодо регулювання бізнесу (4): кредитування, захист інвесторів, забезпечення виконання договорів, вирішення неплатоспроможності підприємств; 2) Складність і вартість процедур регулювання (7): реєстрація підприємств, отримання дозволів, реєстрація 	

	власності, оподаткування, міжнародна торгівля.	
Індекс економічної свободи The Heritage Foundation у партнерстві із The Wall Street Journal	<p>Індекс визначає рівень лібералізації взаємодії держави і бізнесу на основі інтегральної оцінки основних чотирьох складових свободи суб'єктів економічної діяльності:</p> <p>Верховенство права: право на приватну власність та свободи від корупції;</p> <p>Обмеження правління – рівень фіскальної свободи, державні витрати;</p> <p>Ефективність регулювання – рівень монетарної, інвестиційної та фінансової свободи;</p> <p>Відкритість ринків – рівень свободи бізнесу та свободи торгівлі.</p> <p>Індекс дає змогу зіставити обмеження і перешкоди щодо економічної діяльності, які застосовують уряди різних країн. В основу розрахунку даного індексу покладено ідею Адама Сміта щодо залежності добробуту країни від ступеня свободи ринку і свободи економічної діяльності в ній.</p> <p>Індекс є середнім арифметичним 10 даних економічних свобод і поєднує в собі як кількісні, так і якісні показники.</p>	
Індекс SEDA (Аналіз сталості економічного розвитку країни), The Boston Consulting Group	<p>Щоб оцінити основні складові добробуту, використовуються 10 вимірів соціально-економічного розвитку.</p> <p>SEDA оцінює розвиток за 3 часовими горизонтами: поточний рівень добробуту, недавній прогрес (за останні п'ять років) і довгострокова сталість.</p> <p>SEDA демонструє порівняльну ефективність країни в переведенні ВВП і зростання ВВП в добробуті її населення.</p> <p>Методологія SEDA дозволяє порівнювати рівень соціально-економічного розвитку країни за такими параметрами:</p> <ul style="list-style-type: none"> - доходи; - економічна стабільність; - зайнятість населення; - рівність доходів; - громадянське суспільство; - управління; - освіта; - охорона здоров'я; - довкілля й інфраструктура. <p>Параметри охоплюють як матеріальний, так і нематеріальний добробут громадян.</p>	
Індекс економічного ризику країн світу, Euromoney	<p>Інтегральний індекс містить реальні розрахунки та результати в 15 категоріях, що в сукупності відносяться до економічного, структурного та політичного ризику.</p> <p>Щоб отримати загальний бал, існують вагові коефіцієнти, по укрупненим категоріям індексу – вагові коефіцієнти є наступними:</p> <ul style="list-style-type: none"> - політичний ризик – 30%; - економічні показники – 30%; - структурна оцінка – 10%; - кількісне значення боргових показників – 10%; - кредитний рейтинг – 10%; 	

	<p>- відкритість до фінансових ринків та ринків банківських послуг – 10%.</p> <p>У якісній складовій індексу вагомість кожного елемента наступна: економічний ризик – 43%, політичний ризик – 43%, структурна складова – 14%.</p>	
Індекс людського розвитку	<p>Інтегральний <u>показник</u>, що розраховується щорічно для міждержавного порівняння і вимірювання основних характеристик людського <u>потенціалу</u> досліджуваної території:</p> <p>рівня життя; <u>грамотності</u>; освіченості; <u>довголіття</u>.</p> <p>Він є стандартним інструментом при загальному порівнянні рівня життя різних країн і регіонів.</p> <p>Індекс публікується в рамках програми розвитку <u>ООН</u> в звітах про розвиток людського потенціалу і був розроблений в 1990 році групою економістів на чолі з пакистанцем Махбубом-уль-Хаком. Однак концептуальна структура індексу була створена завдяки роботі Амарг'я Сена.</p>	
Індекс EMBI (Emerging MarketsBond Index) + Україна	<p>Інтегральний <u>показник</u>, що розраховується як середньо зважений спред валютних облігацій ринків, що розвиваються до прибутковості облігацій Казначейства США (у базисних пунктах для всього ринку і окремо по облігаціях кожної країни).</p>	

Результати експертного анкетування будуть підґрунтям для розробки методики комплексного інтегрального оцінювання економічної безпеки на міждержавному рівні. Висловлюємо Вам щирю вдячність за підтримку у проведенні науково-практичного дослідження. Ваші конструктивні пропозиції та зауваження будуть враховані.

Індивідуальна форма експерта

П.І.П. експерта	
Країна	
Назва ВНЗ	
Посада	
Науковий ступінь, вчене звання	
Основні наукові інтереси	
Місце для підпису та печатка ВНЗ	

Научный журнал «ЭКОНОМИКА И ФИНАНСЫ» (Украина)
приглашают принять участие в Международных научно-практических конференциях:

«Экономика, управление, право: вызовы и перспективы»
которая состоится в **New Delhi, India**
27 мая 2016 года

Контрольные даты конференции:

Дата проведения конференции	27 мая 2016 г.
Последний срок представления материалов	26 мая 2016 г. (включительно)
Срок выхода из печати эл.версии сборника	15 июня 2016 г.

Материалы конференции будут опубликованы в форме **сборника научных статей** и разосланы авторам, а так же доступны в электронном виде на сайте <http://conf.at.ua>
Сборнику будет присвоен ISBN с выходными данными издательства Индии

«Перспективы развития науки и образования»
которая состоится в **Пловдив, Болгария**
27 июня 2016 года

Контрольные даты конференции:

Дата проведения конференции	27 июня 2016 г.
Последний срок представления материалов	26 июня 2016 г. (включительно)
Срок выхода из печати эл.версии сборника	15 июля 2016 г.

Материалы конференции будут опубликованы в форме **сборника научных статей** и разосланы авторам, а так же доступны в электронном виде на сайте <http://conf.at.ua>
Сборнику будет присвоен ISBN с выходными данными издательства Болгарии.

«Проблемы развития современной науки: теория и практика»
которая состоится в **Мадрид, Испания**
29 июля 2016 года

Контрольные даты конференции:

Дата проведения конференции	29 июля 2016 г.
Последний срок представления материалов	28 июля 2016 г. (включительно)
Срок выхода из печати эл.версии сборника	15 августа 2016 г.

Материалы конференции будут опубликованы в форме **сборника научных статей** и разосланы авторам, а так же доступны в электронном виде на сайте <http://conf.at.ua>
Сборнику будет присвоен ISBN с выходными данными издательства Испании.

«Актуальные проблемы глобализации»
которая состоится в **Салоники, Греция**
29 августа 2016 года

Контрольные даты конференции:

Дата проведения конференции	29 августа 2016 г.
Последний срок представления материалов	28 августа 2016 г. (включительно)
Срок выхода из печати эл.версии сборника	15 сентября 2016 г.

Материалы конференции будут опубликованы в форме **сборника научных статей** и разосланы авторам, а так же доступны в электронном виде на сайте <http://conf.at.ua>
Сборнику будет присвоен ISBN с выходными данными издательства Греции.

Тематические направления конференций:

- Секция 1.* Экономика и управление национальным хозяйством.
- Секция 2.* Международная экономика.
- Секция 3.* Экономика и управление предприятием.
- Секция 4.* Развитие производительных сил и региональная экономика.
- Секция 5.* Деньги, финансы и кредит.
- Секция 6.* Бухгалтерский учет, анализ и аудит.
- Секция 7.* Налогообложение и бюджетная система.
- Секция 8.* Экономическая безопасность субъектов хозяйственной деятельности.
- Секция 9.* Математические методы в экономике.
- Секция 10.* Государственное управление, самоуправление и государственная служба.
- Секция 11.* Право.
- Секция 12.* Экономика туризма.
- Секция 13.* Менеджмент.
- Секция 14.* Маркетинг.
- Секция 15.* Психология, педагогика и образование.

Форма участия в конференции – заочная (дистанционная).

Рабочие языки конференции: английский, русский, немецкий, французский, украинский и другие.

Сборники будут размещены в международные базы цитирования: **РИНЦ** и переданы на рецензирование для включения в Conference Proceedings Citation Index - Social Sciences & Humanities (CPCI-SSH)

Детальная информация на сайте: <http://conf.at.ua>

Координатор конференции:

кандидат экон. наук, доцент Дробязко Светлана Игоревна
моб. тел. +38 (068) 851-75-52
Skype: svetlana16471

E-mail: conf.at.ua@gmail.com

Сайт конференції: <http://conf.at.ua>

График публикации коллективных научных монографий на 2016 год

<i>Название конференции, исходные данные издательства</i>	<i>Срок предоставления материалов</i>	<i>Срок выхода эл. версии</i>
Экономическая безопасность: теория, методология, практика. Pegasus Publishing, Lisbon, Portugal	Январь 2016	Февраль 2016
Стратегический учет, анализ и аудит: теория, методология, практика. GPG Publishing Group, Pretoria, South Africa	Январь 2016	Февраль 2016
Управление экономической деятельностью: проблемы и перспективы развития. Aspekt Publishing of Budget Printing Center, Taunton, MA 02780, United States of America	Февраль 2016	Март 2016
Экономико-правовые проблемы управления человеческими ресурсами. CARICOM, BARBADOS	Февраль 2016	Март 2016
Учет, анализ и аудит деятельности предприятий: проблемы, тенденции, перспективы. SAUL Publishing Ltd, Dublin, Ireland	Март 2016	Апрель 2016
Социально-экономические проблемы развития территорий. Academic Publishing House of the Agricultural University Plovdiv, Bulgaria	Март 2016	Апрель 2016
Проблемы социально-экономического развития предпринимательства: отечественный и зарубежный опыт. Editorial Arane, S.A. de C.V., Mexico City, Mexico	Апрель 2016	Май 2016
Экономическая безопасность и защита информации: теория, методология, практика. Edizioni Magi, Roma, Italia	Апрель 2016	Май 2016
Управление экономическими системами в условиях нестабильности. C.E.I.M., Valencia, Venezuela	Май 2016	Июнь 2016
Маркетинг в управлении организацией: отраслевой аспект. Henan Science and Technology Press, Zhengzhou, China	Май 2016	Июнь 2016
Эффективность управления предприятиями: инвестиции и инновации. AMEET Sp. z o.o., Lodz, Poland	Июнь 2016	Июль 2016
Актуальные проблемы развития учета и налогообложения. Pegasus Publishing, Lisbon, Portugal	Июнь 2016	Июль 2016
Социально-экономические проблемы менеджмента: теория и практика. Verlag SWG imex GmbH Nürnberg, Deutschland	Июль 2016	Август 2016
Управление затратами: учетно-аналитический аспект. Discovery Publishing House Pvt. Ltd., New Delhi, India	Июль 2016	Август 2016
Экономические, социальные и правовые аспекты регулирования трудовых отношений. Thorpe Bowker. Melbourne. Australia	Август 2016	Сентябрь 2016
Экономический анализ: отраслевой аспект. Editorial Arane, S.A. de C.V., Mexico City, Mexico	Август 2016	Сентябрь 2016
Интеллектуальная экономика: инвестиционный аспект Anchor Press Ltd, Nelson, New Zealand	Август 2016	Сентябрь 2016
Стратегические проблемы экономики природопользования. Agenda Publishing House, Coventry, United Kingdom	Сентябрь 2016	Октябрь 2016
Туристическая индустрия: состояние и перспективы развития. Al-Ghurair Printing & Publishing LLC, Dubai, UAE	Сентябрь 2016	Октябрь 2016
Анализ финансового состояния предприятий: отечественный и зарубежный подходы. Les Editions L'Originale, Paris, France	Сентябрь 2016	Октябрь 2016
Экономика знания: вопросы теории и практики. Publishing house «BREEZE», Montreal, Canada	Октябрь 2016	Ноябрь 2016
Современные технологии менеджмента. EDEX, Madrid, España	Октябрь 2016	Ноябрь 2016
Стратегии социально-экономического развития регионов. Academic Publishing House of the Agricultural University Plovdiv, Bulgaria	Октябрь 2016	Ноябрь 2016
Социально-экономические системы: реалии и векторы развития. «East West» Association for Advanced Studies and Higher Education. Vienna	Ноябрь 2016	Декабрь 2016
Конкурентоспособность: экономика, маркетинг, менеджмент. C.E.I.M., Valencia, Venezuela	Ноябрь 2016	Декабрь 2016
Экономика предпринимательства в условиях глобализации. FIDELITE EDITIONS, Namur, Belgique	Декабрь 2016	Январь 2017
Аудит и контроль: организация, методика, практика. Aspekt Publishing of Budget Printing Center, Taunton, MA 02780, United States of America	Декабрь 2016	Январь 2017

Координатор – секретарь оргкомитета кандидат экон. наук, Дробязко Светлана Игоревна

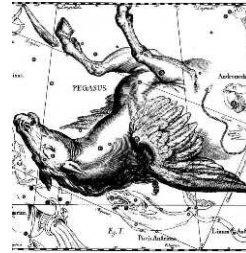
тел. +38 (068) 851-75-52

E-mail: ecofin.at.ua@gmail.com

Сайт: <http://ecofin.at.ua>

**Scientific journal
«ECONOMICS AND FINANCE»**

**Pegasus
Publishing**

Economic security: theory, methodology, practice

Collective monograph

Copyright © 2016 by the authors
All rights reserved.

WARNING

Without limitation, no part of this publication may be reproduced, stored, or introduced in any manner into any system either by mechanical, electronic, handwritten, or other means, without the prior permission of the authors

Edited by the authors.

ISBN 978-617-7214-23-5

Pegasus Publishing
Av. Mal. Gomes da Costa, 1800, Portugal